

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
kéthavonta megjelenő kiadványa
XXIII. évfolyam 240. szám
2019. március–április

Tisztelt Olvasóink!

Minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor a **Fővárosi Örmény Klub a Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében (helyszínváltás!!!)** kerül megrendezésre. Bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől, az udvaron keresztül.

Mindenkit szeretettel várunk!
A lapzárta április 23-án lesz.

Kerubénekek

„Kicsoda olyan, mint az Úr, a mi Istenünk? Keresztre feszítették érettünk, eltemették és feltámadott, hűségesnek bizonyult a világon és felemelkedett dicsőséggel. Jöjjetek népek, az angyalokkal áldást énekeljünk Neki, mondván: Szent, szent, szent vagy Urunk Istenünk.”

Ez a nagyszombati örmény liturgia (mise) kerubéneke.* A kezdő kérdőmondat már egy ószövetségi zsoltárban is elhangzik. Itt azonnal, konkrétan felelünk rá: Közénk jött s felszólít minket dicsőítésére, említve a „Szent, szent, szent ...” éneket.

dr. Sasvári László

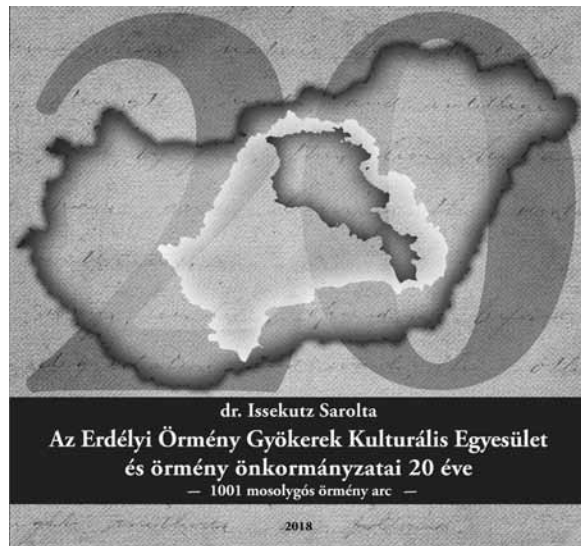
* *Szent liturgia örmény katolikus szertartás szerint. Bp. 2006. 116. o.*

Lapunk az interneten: www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Alexa Károly

Magyarörmények

Az új esztendő legelső napjaiban könyvet lapozgatok. Hirtelenjében emlékkönyvnek mondanám, de inkább emlékeztető, hiszen nem befejezett ügynek a „záróköve”, hanem csak futó megtorpanása egy történetnek. Számomra és több ezrünk számára kedves történetnek: egy rokon-szenves és jóra való „magyarföldi” (kaukázusi és erdélyi) nemzeti(ségi) közösség életének, amelynek századok garantálják az érvényességét a magyar történelemben. Az érvényesség itt azt jelenti, hogy makacs életrevalóság. Egy civil társulás megtalálja és újrateregeti a maga múltját,

és semmi meglepőt nem lát abban, hogy ez a kisközösségi történet elválaszthatatlan a magyar nemzet életútjától. Ez a történet a szüntelen határátlépések jegyében áll, abban találja meg önmagát. Határátlépések a földrajzi és történelmi térben,

a társadalomban, a nyelvben. Élet, sőt létmód az örökös asszimilációs csábítások és a megmaradás genetikus kódrendszerében.

„1001 mosolygós örmény arc” – ez áll a könyv címe alatt. És ez a lényeg, jóllehet a cím – mi mást is tehetne – kénytelen nehézkes pontossággal rögzíteni a témát: Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve.

Egy pillanatra azért meg kell állnunk a címnél: oka van ennek a kínos precízitásnak a meghatározásban. Keserves oka, amelyről szükségszerű néhány szót szólni a kívülállók számára – a legkevésbé sem mosolygós arccal. Ebben a címben két „elemet” kellett egyeztetni: egy civil egyesület létét (azaz önmeghatározását) és egy olyan közjogi intézményét, amely keretet ad a nemzetiségi autonómiáknak, tehát amely biztosítja a nemzeti kisebbségek kulturális, nyelvi, „önkormányzati” szuverenitását a magyar nemzetletben. Ahogy láthatjuk, vagy mondjuk inkább így: ahogy a szórványos híradások alapján vélhetjük, ez a „kettősség” általában – a németek, a szlovákok, a bolgárok vagy a lengyelek stb. esetében – képes a normális „együttműködésre”, az önkormányzat a maga politikai és kapcsolati tőkéjével, valamint költségvetési „sorával” támogatni tudja, mert ez a dolga, az illető nemzetiség ilyen-olyan kulturális szerveződéseit, alapítványait, alternatív

oktatási intézményeit, közhasznú egyleteit, művészeti és egyéb „köreit”.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) úgy részese az Országos Örmény Önkormányzatnak, hogy létrejöttét és működését tekintve önálló intézmény, sőt a több száz éves magyarországi örmény diaszpórának eme szerveződése nélkül létre sem jöhetett volna 1995-ben az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat. Amikor is már

az első pillanatban megindult a harc a magyarországi (zömmel erdélyi) gyökerűek és a keleti testvéreink között oly módon, hogy utóbbiak a teljes képviselői jogosítványait óhajtották vindikálni maguknak. És ezt több-kevesebb sikerrel el is érték. Elsősorban arra hivatkozva, hogy ők tudnak örményül, míg a másik oldal (mi...) már vagy ötnegyed évszázada asszimilálódott nyelvében. Azért csöndesen megjegyezném, hogy a korábbi – nem tudni, honnan előkerült – parlamenti „szószólójuk” sem bírta az „anyanyelvet”. Most meg már ez az egyetlen magyarországi kisebbség, amelynek nincs parlamenti szószólója, ami ellen percek tömege folyik, fel az Alkotmánybíróságig...

Nem akarom részletezni ennek a lassan negyedszázados, gyalázatos históriának a részleteit (2002-től egy ciklus erejéig magam is önkormányzati képviselő voltam, mesélhetnék a kirekesztés közép-európai mentalitásnak felfoghatatlan technikáiról), a türelmes kutakodás sok mindent megtalál az interneten, ideértve a kötelező információk árulkodó hiányát, és emellett a most megjelent könyv

előszava is – forintra – pontos tájékoztatást nyújt. Egyetlen adat: 2012 és 2015 között a hazai örménység kilencven százalékát képviselő EÖGYKE a költségvetés 4,85, az örmény katolikus egyház a 3,01 százalékhöz jutott hozzá... Ennek az előszónak az írója a lehető legilletékesebbként az az Issekutz Sarolta, aki nélkül a „magyarörmény” megújulásról biztos, hogy nem beszélhetnénk. És nemcsak szervezőként, minden problémára azonnal reagáló

Balról: Dávid Csaba, Gosztonyi Mária, Dr. Benedek Katalin, Bende Miklós

üggyédként áll a közösség élén, hanem hagyományépítőként és kulturális mindelesként is.

De vissza a derűhöz... Elég belekezdeni az előszóba: „Aki ezen albumot kézbe veszi, lényegében egy frissiben posztolt „szelfit” tart a tenyerében... Szeretettel ajánlom e bejegyzést mind megtekintésre, mind pedig „lajkolásra” Mostani „könyvismertetésem” is eφέle tetszésnyilvánítás: a könyv számtalan mosolygós arcképét bizvást felsejeleníthetnénk ugyanennyi sárga arcocskára, felfelé görbülő szájjal, ahogy könnyű kézzel odavetjük ezt a piktogramot, azaz emotikont rövidke üzeneteink végére.

Mert van okunk a „szmájlira”. Ez a húsz év az „egyesület” életében egyszerre húsz

meg – mondjuk – nyolcszáz esztendő (ha az örmények Kárpát-medencei jelenlétének kezdetére emlékeztetünk). Hiszen az EÖGYKE attól „másabb” minden egyéb törekvésnél (finoman fogalmazva), hogy mindazon „örmény ügyeket” képviseli, amelyek beágyazódtak a magyar évszázadokba. Amelyek összetéveszthetetlen kultúrával, műveltséggel, mentalitással szőtték át és be a környező magyarságot. Az erkölcsről se feledkezzünk meg! Az örmények fővárosában, Szamosújváron (a város tervezője 1700-ban egy Alexa nevű mérnök...) működött Magyarország egyik legnagyobb börtöne – de örmény mutatóban sem volt a rabok között.

Nem akarom, aligha is tudnám leltárát adni az EÖGYKE két évtizedének. Eseményekben és vállalásokban hallatlanul sűrű évek voltak ezek. Egyfelől meg kellett szervezni egy tettere kész közösséget, feladatokkal és élményekkel összekovácsolni a tagságot, biztosítva érdekképviselőt is, másfelől meg vissza kellett hódítani a „saját” múltat, amelyet ugyan senki el nem orzolt, csak a közönyös idő koptatott és halványított alig észlelhetővé. Az egyesület lapja, a Füzetek mára már mintegy tízezer lapnyi információt továbbít papíron is, meg a világhálón is erről a húsz évről meg jó pár évszázadról. Világháló? Egy-két napja indult el a „magyarormenytudastar” az interneten, amelybe „minden” bele fog kerülni.

Nézem a képeket, olvasom húsz év híreit. Mi minden történt... Hány és hány utazás – a „szent” helyekre: Erdélybe, őseink városaiba, templomaihoz, a *Kányádi Sándor* bátyánktól megénekelte erdélyi örmény sírkövekhez és Örményország tájaira, a leírhatatlan kacskarok, a keresztes

kövek világába, a bécsi és velencei templomokba. A hitélet itthoni megújításának eseménytörténete; és itt van a rendszeres közösségi alkalmak „tematizálása”: kiállítások, koncertek, emlékműsorok, műterem-látogatások, hőseink és távoli mártírjaink emlékeinek számontartása – az aradi várároktól a törökországi genocídium iszonyattáblójáig, irodalmi estek, gasztronómiai kalandozások, óh, az Ararat konyak (mily nagy kár, hogy *Churchill* éppen Jaltában kapott rá)... És a kiadványok... Életem egyik legnagyobb szellemi kalandja volt az, hogy végiglapoztam a Szamosújváron 1887 és 1907 között (ez is éppen húsz év!) kiadott *Armenia* című folyóiratot. Elképesztő tudás- és emléktár, amely az ősi anyanyelv magyarországi életének végórájában szedte össze mindazt, amit az örmény egyetemességről Európában és Erdélyben tudni lehetett. Nagy megtiszteltetés, hadd tömjénezem magam kicsit, hogy a 26 kiadványból hármat én szerkeszthettem, köztük a legfontosabbat (*Távol az Ararattól*, 2014), amelyben 37 örmény gyökerű magyar író, mondjuk így, tesz hitet „összmagyar” kötődése mellett – *Adyval* az élen. És persze – az ember esendő – jókedvvel nyugtázom a magam alkalmi ábrázolatait ebben a hatalmas mosolygalériában. De igazán az mozdítja a kezem lájkolásra, hogy látom, mennyi jóarcú és jó kedélyű magyarral lehetek együtt örményként könyvek között (tudálekoskodva...) és a Szeván-tó partján (táncolva...), dudokot hallgatva és valami örmény specialitást eszegetve..., nem mintha odavolnék a padlizsán-aludtdej „kombóért”, hogy a mai idők szóhasználatát kövessem (erős fenntartásokkal...).

(Megjelent:

Magyar idők, 2019. január 12.)

Évadkezdő klub nagy sikerrel

Január 17-én forrt a levegő a Fővárosi Örmény Klubban a hideg ellenére. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kampánynyitó rendezvényén az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat két új kiadványa volt a téma. Az elnök *Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény Önkormányzatai 20 éve – 1001 mosolygós örmény arc* – című emlékalbumot mutatta be, amelyhez bevezetőnek *Alexa Károly Magyarörmények* c. cikkét olvasta fel *Várady Mária* színművész, remek hangsúlyozással. Az egyesület archívumában lévő közel százezer fotóból megjelentetett megközelítőleg hétszáz kép és a tematikus szöveges tartalom bemutatja az egyesület céljainak megfelelő működését és értékmentését határon innen és túl, a magyar kultúra részét képező magyarörmény kultúra sokszínűségét..

Az emlékalbum a közgyűjteményekhez is eljut, ezzel is tájékoztatást nyújt ország-szerte a magyarörménység sokévszázados

jelenlétéről a Kárpát-medencében, közösségeik, kultúrájuk, örmény katolikus hitéletük megismerése által.

dr. Issekutz Sarolta, a könyv szerzője

A klub második részében Gyertyánffy András tanár bemutatta *A Gyertyánffy család története a 19. században* c. család-

történetét vetített-képes előadásával. A DVD kiadványt az EÖGYKE a Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat támogatásával adta ki. A klubterem felbolydult a bemutató során, kiderült, hogy nagyszámú Gyertyánffy családtag személyesen jelent meg, hogy találkozhasson az előadó szerzővel, a rokonnal. Voltak Erdélyből, Délvidékről, származók, budapestiek, és vidékiek, akik végre megismerhették egymást, találkozhattak egymással. Sokan máshonnan kapták

az értesítést és örömmel vettek részt egy nagy és híres család találkozásán, mint hozzátartozók. Azóta többen telefonon is jelentkeztek már. Érdeemes lenne folytatni a családtörténetet, kiegészítve a 20-21. századra is.

A sikeres est is bizonyította, hogy a magyarörmények egy nagy családot

alkotnak, valahol mindenki rátalál a rokona-ira. Ez az együvé tartozás segített pl. a nagy traumák (Trianon, II. Vh.) miatt menekülő erdélyi magyarörmény családok hazai beilleszkedéséhez, otthonra találásához is, amikor a már gyökeret vert (a Trianon miatti menekültek) családok és az örmény katolikus egyházi gyülekezet segítette révbeérésüket.

Vikol Kálmán (középen) és kíségyüttese

Az est záróműsorában Vikol Kálmán fuvolaművész és kíségyüttese – köztük Márton fia zongorán – a többi furulyán és cimbalmon igazán derűs hangulatot varázsolt, szinte táncre perdítette a közönséget. Farsangidőző népzenei összeállításukkal, közös énekléssel zárult az est.

M

Gyertyánfy András

Vikol Kálmán és tanítványa

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve

– 1001 mosolygós örmény arc –

Bevezető

E dokumentum- és képtár egy visszatekintés az elmúlt 20 év történetére. Van néhány olyan témakör, amelynek ismerete mindenképpen szükséges az emlékalbum

XIX. Nerses Bedros Örmény Katolikus Pátriárka fogadása templomban

értékeléséhez, megértéséhez. Ilyenek például az, hogyan is kerültek az örmények az elismert 13 kisebbség/nemzetiség közé, hogyan kerültem én személyesen kapcsolatba az örményekkel, örmény nemzetiségi önkormányzatokkal és hogyan látom helyemet és szerepemet az elmúlt több mint 20 év viharáiban és nap-sütésében, milyen külső és belső feltételek, körülmények között működött az Egyesület.

Az örmény kulturális életbe történő bekapcsolódásom, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület megalakulásának lehetősége

és több mint 20 éves tevékenysége szempontjából fontosnak tartom az 1993-ban hatályba lépett, a nemzetiségek jogairól szóló LXXVII. Tv. ismeretét, amely sok mindent szabályozott, többek között azt is, hogy mely nemzetiségek kapnak jogot az önkormányzatisághoz.

Vizsgálunk kell az erdélyi örményeket, hogy megfelelnek-e a törvényi követelményeknek, azaz legalább 100 éve honosak Magyarországon, számszerű kisebbséget képeznek-e és ápolják-e hagyományait, kultúrájukat és beszélik-e saját nyelvüket. Tény, hogy az erdélyi magyarörmények több mint 100 éve honosak Magyarországon, több mint 350 éve élnek Erdélyben, számszerű kisebbséget képeznek, a létszámuk kb. 10-15 ezerre tehető és beszélik a saját nyelvüket, amely már közel 200 éve magyar, ápolják és megélik kultúrájukat, hagyományait, vallásukat. Sikerült

A karácsonyi klubban

sok évi küzdelmem után elérni, hogy az új nemzetiségi törvény (2011. évi CLXXIX. tv.) elismerje a hazai örménység magyar anyanyelvét is az örmény mellett. Ennek fényében megállapítható, hogy az örmény

Dr. Pál Emese a Szongott Kristóf-díj átvételén (Szongoth Gábor és dr. Issekutz Sarolta)

nemzetiségi önkormányzatiság a magyar anyanyelvű, túlnyomó többségben élő erdélyi magyarörmények nélkül a törvény szerint nem jöhetett volna létre.

Szongott Kristóf szamosújvári tanár, armenológus a XIX. század utolsó évtizedeiben az erdélyi örménységet magyarörménynek (magyarörménynek) nevezte el, hogy megkülönböztesse a külföldi diaszpórák örménységétől, akik beszélték az örmény nyelvet. Ezt a szóhasználatot az általa elindított Armenia magyar-örmény havi szemle folyóiratában (1887-1907) is megjelentette. Ezt a szóhasználatot vette át a magyarországi, Erdélyből elszármazott, évszázadok óta magyar kultúrán felnőtt örménység, hogy megkülönböztesse magát a XX. sz. második felében Keletről érkezett örményektől, akik a keleti örmény nyelvjárású örmény nyelvet beszélik. Őseink Erdélyben a nyugati nyelvjárás erdélyi változatát beszélték, amely kihalt a XX. századra. Ma használatos az erdélyi örmények között az „örmény gyökerű

magyar” kifejezés is, amely összefügg a választásokkal, hiszen mi alapvetően ennek tarjuk magunkat, amikor a magyarok létszámát kell meghatározni.

A számarányokat tekintve ma Magyarországon az örmény nemzetiséghez tartozók túlnyomó többsége (kb. 98%) már kétszáz éve magyar anyanyelvű. Ennek ellenére mindenki büszke örmény gyökereire és boldogan vállalja e nemzetiséghez való tartozását, mert egy nagy múlttal, ősi kultúrával rendelkező, sikeres és megbecsült közösségnek tartja az örményeket és az ilyen közösséghez való tartozást jó megélni. A jereváni Örmény Tudományos Akadémián tett látogatásunkkor (2005) az akadémia elnökével is beszélgettünk erről, aki nagyon örült ennek és a fogadásunk során kijelentette, hogy a Kárpát-medencei örmény diaszpóra a legrégebbi diaszpóra, amely közel 800 év után is ápolja örmény gyökereit, kultúráját, hagyományait és örmény katolikus hitéletét...

Ha többet szeretne megtudni rólunk és élvezni az emlékalbum szép fotóit, az „1001” mosolygós magyarörmény arcot

2016-ban a Tarka Napon Krikor atya átadja a Pátriárka emlékkönyvét dr. Issekutz Saroltának. Jobbra: Tutsek Árpád

látni, akkor keresse meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet, ahol az emlékalbum megszerezhető.

dr. Issekutz Sarolta

Balogh Jenő

Gondolatok, gondok a Magyarörmény Tudástár tervezés és megvalósítás során

Miért történt minden előzetes beharangozás nélkül a Magyarörmény Tudástár bejelentése és bemutatása? Csak akkor mertük nyilvánosságra hozni az ötletet, amikor ténylegesen megkaptuk a pénzt hozzá. Pályázaton semmi esélyünk sem lett volna, nem is mertünk pályázni. Szerecsénkre 2017 őszén a Marczibányi téri kiállításunk megnyitóján megjelent Varga Mihály pénzügyminiszter úr is, akit letámadtunk az ötlettel. Nagyon tetszett neki, fontosnak tartotta a projekt elindítását. Szóbeli ígérvényt kaptunk arra, hogy a saját keretéből támogatja, de technikai okok miatt a pénz egy évet késett. Csak akkor álltunk ki vele a nyilvánosságra, amikor a pénz megérkezett és belevágtattunk.

Mikor és hogyan merült fel a Magyarörmény Tudástár alapító gondolata?

Több indító gondolat, megoldandó probléma volt.

- **Sok anyag gyűlt össze az évek alatt.** Az elmúlt húsz év alatt sok anyag gyűlt össze és azokat meg kell őrizni (örmény tárgyú könyvek, kiállítási anyagok, családi dokumentumok, genealógiával foglalkozó levelek, elhangzott előadások, stb.). Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek egy olyan kiadvány, amelybe szeretjük „begyűrni” a megőrzendőket. Nagyon sok mindent sikerült is, amelyre büszkék vagyunk. De a hely is kicsi és nem lehet ezen a módon megoldani minden archiválási feladatot. Ki kellett találni valamit a jelen értékmentésre. A jelen mellett

ott van múlt is, tekintettel arra, hogy az őseink által gyűjtött információ az ő időszakuknak megfelelő módon, könyvben, folyóiratban, dokumentumban került rögzítésre.

Gondolnunk kell arra, mi lesz ezzel a sok anyaggal, ha ...

- **2015-2016-ben a Tanulmányi verseny lebonyolításakor jó lett volna egy „örmény tankönyv”**

Tanulmányi verseny téma-összeállítására ajánlani kellett forrásanyagot, tananyagot a felkészüléshez. Mit ajánljunk? A problémát - akkor átmenetileg - úgy oldottuk meg, hogy válogattunk néhány könyvet, kijelöltünk néhány fontos részt belőle, tanulmányokat digitalizáltunk és elküldtük a jelentkező diákoknak. Olyan kérdéseket állítottunk össze, amelyekre a válaszok az általunk ajánlott tanulmányokban megtalálhatók.

Végül is a választott megoldás:

- Az örménységről szóló tudásanyag **legyen alternatív és legyen interaktív.**

Adjunk teret az **alternatív elméleteknek**, különös tekintettel arra, hogy a mai technika lehetővé teszi, hogy többet is és részletesebben is megjelentethetünk. Jelentessünk meg több könyvet, elméletet, tanulmányt, előadást...

A válogatás és feltöltés során nem kívánunk szakértőként mérlegelni és igazságot tenni az írások között, ezért törekszünk arra, hogy minden,

a tematikus témakörbe tartozó fontos írás feltöltésre kerülhessen, bizonyos szerkesztői moderálás után.

Új technikával lehetőségünk van **interaktív tananyagot** létrehozni, azaz bárki az igényeinek megfelelően kibővítheti ismereteit (ahol különböző menüpontok között lehet válogatni, majd tovább haladva bővítheti ismereteit).

Gondoljunk bele: Mi örmények, hánszor hallottuk már a híres mondatot, hogy I. Apafi Mihály befogadta/behívta/letelepítette az örményeket. Kinyitjuk a tudás világát, most lehetőség nyílik arra is, hogy egyetlen gombnyomásra elérhesük azt a levelet, azt a megállapodást, amelyet I. Apafi Mihály kötött az Erzsébetvárosi örményekkel. (Csak azoknak, akik arra is kíváncsiak!)

• **Az idő szava**

A fiatalok és a progresszív nem fiatalok ma másképpen gondolkodnak, másképpen olvasnak, másképpen tájékozódnak. Lehetőséget kell adni, hogy a maguk eszközeivel tanuljanak, kutassanak. Az új virtuális eszközökkel kell élni.

Szintén a tanulmányi verseny írásbeli szakaszánál tapasztaltuk, ahol megengedett volt az internet használata, hogy hiába ajánlottunk a versenyző diákok számára könyveket, tananyagrészeket a felkészüléshez, a megoldásokban, visszaköszöntek a nem egészen korrekt, internetes válaszok. Tudomásul kell venni, ha ez a mai út, akkor tegyük elérhetővé a helyes megoldásokat az interneten mindenki számára.

Tervezzük, hogy a Magyarörmény Tudástár megmozgatja a hazai és erdélyi közösségeket is.

Már eddig több levelet küldtünk szét Magyarországon és Erdélyben, felkérve embereket, szervezeteket, hogy ők is kapcsolódjanak be, állítsanak össze bemutatkozó kiállításanyagokat. A szóbeli érdeklődés nagyon pozitív, már anyag is érkezett, bízunk a sikerben.

Van néhány részben még eldöntendő, gondolkodtató kérdés.

A Magyarörmény Tudástár nyelve legyen csak magyar, illetve legyen-e nemzetközi (angol)? A többnyelvűség nem a magyarörmény közösség számára lehet fontos, hanem a nemzetközi kapcsolatok szempontjából lenne jó. Ez elsősorban pénz és fordító kérdése, most - a gyűjtés és indulás fázisában - maradunk a csak magyarnál, kiegészítve néhány általános-, bemutatkozó szöveggel örményül és angolul. Később, ha arra lesz lehetőség, akkor lehet fejleszteni nemzetközi szintre.

Nem politizálunk, mindenki számára hasznosak kívánunk lenni.

Úgy fogjuk fel, mint egy dicsőségtábla, azaz szeretnénk elérni, hogy minden örmény gyökerű büszkén tanulmányozza és büszke legyen arra, hogy ott vannak ősei. Fontos lenne az is, hogy a ma élő örmény gyökerű művészek, tudósok híres emberek is oda kerüljenek, még életükben, hogy a Magyarörmény Tudástár ne egy halotti emléktábla legyen.

Legyen a Magyarörmény Tudástár is mosolygós, mint az emlékalbum.

Nem kívánunk fórummá lenni, azaz olyan felületté válni, amelyre bárki bármit írhat, ha az örményekről eszébe jut valami.

Minden kedves Olvasónknak hasznos és kellemes keresést, kutatást, olvasást és szellemi gyarapodást kíván a Szerkesztőség.

Pagonyi Judit

Az ismeretlen Görgei – a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán jártunk

Mi húzódik a Görgei-kérdés mögött? Erre kerestük a választ az örmény gyökerű honvédtábornokról nyílt kiállítás alkal-

mával, a Magyar Nemzeti Múzeumban. Dr. Hermann Róbert társkurátor segítségével meg is kaptuk, hiszen több mint 400 műtárgy, multimédiás alkalmazás és filmek elevenítették fel a legendás tábornok örökségét. A tárlat kedvezményes megtekintését a Fővárosi Örmény Önkormányzat biztosította és szervezte.

A Magyar Nemzeti Múzeum legújabb időszaki kiállításában arra tesz kísérletet,

Dr. Hermann Róbert a közel 3 órás tárlatvezetése után (dr. Issekutz Sarolta és Esztergály Zsófia)

hogy *Görgei Artúr* (1818-1916) valós alakját, pályafutását, majd megítélését és annak változásait bemutassa. Görgei Artúr az 1848-1849. évi szabadságharc legvitatottabb alakja, aki 30 évesen már tábornok. A magyar vitézség utolsó legendás hőse, aki olyan sikereket ér el, hogy Ausztria kénytelen idegen segítséget kérni serege ellen. Ő pedig feltétel nélkül leteszi a fegyvert a túlerőben lévő orosz csapatok előtt. Kegyelmet kap, míg társai véres megtorlásnak esnek áldozatul. Túléli ezt is, mint a csatában szerzett koponyasebet, és árulónak bélyegezve morzsolja napjait ezután még 67 évig, kegyelemkenyéren.

Hős vagy gazember? Ördögi félisten vagy félisteni ördög? Mi húzódik a „Görgei-kérdés” mögött? Igaza volt-e *Kossuth Lajos*nak, aki Görgeit tette felelőssé a szabadságharc elvesztéséért? A szabadságharc árulója vagy legkiválóbb katonája volt ez az ismeretlenségből szinte pillanatok alatt fővezérré avanzsált tiszt, aki a szabadságharc tizenegy nagy csatájából hétben ott volt, s ebből öt összecsapást ő maga vezetett? El lehetett volna kerülni a nevéhez fűződő fegyverletételt? Ezekre a kérdésekre az idők folyamán több válasz is született,

Görgei Artúr megítélése többször változott, tetteit, érdemeit politikai érdekektől, vagy meggyőződéstől függően sokan sokféleképp értelmezték. Valós alakját egyre inkább elfedte a személyéhez kapcsolódó szóbeszéd, az 1848-49-es forradalomhoz és szabadságharchoz való viszonyunk, az ország függetlenségét, a polgári átalakulást is szimbolizáló Kossuth-kultusz. A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításában most 16 közgyűjtemény és több magánszemély 416 db válogatott műtárgya alapján egyszerre ismerkedhetünk meg a 201. éve született Görgeivel, valamint az utókor vele kapcsolatos elképzeléseivel.

Az örmény gyökerű tábornokot idéző tárlat után a résztvevők lehetőséget kaptak a látványos Seuso-kincsek megtekintésére. A ma ismert 14 ezüstedény és az elrejtésükre használt rézüst a római császárság késői szakaszából fennmaradt, lakoma- és tisztálkodó készleteket tartalmazó kincsleletek között a legértékesebbnek számít. A kincs névadó tálján nemcsak az edény tulajdonosának, Seusonak a neve olvasható, hanem az ábrázolt vadász- és piknikjelenetek egyik feliratából azt is megtudjuk, hogy villája és birtoka Pelso, azaz a Balaton közelében fektűt.

(Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum)

Bálintné Kovács Júlia

Azbék

Történt pedig, hogy a Füzetek legutóbbi számában olvashattam *Ázbé Mihály* marosvásárhelyi lakos rövid családtörténetét, és kedden kedvem kerekedett, hogy foglalkozzam egy kicsit ezzel a családnévvel, amellyel újabban gyakran találkozom.

„Kászonyúfaluban egy örmény sírmlék található: Azbé István 1880-1948.

Azbé István Csíkszépvízről került Kászonba, mint kereskedő. Utódai nem születtek, a család kihalt.”

Forrás: Sztojka Tamás: *Erdélyi Örmény Gyökerek 2016. január - február 53. lap*

Két évvel ezelőtt a Gyalui Várnapok alkalmával Győr László gyűjtő képeslap kiállításán találkoztam ennek a kereskedőnek a nevével, aki íme képeslapok kiadásával is foglalkozott.

Azbé István kiadása: Kászonyúfalú

A Füzetek 2017 július-augusztusi számában (30. oldal) bizonygattam, hogy *Virág János*, Kolozsváros híres mészárosa örmény volt.... bizonyítékaim egyike így szólt:

„A Kolozsvár közelében lévő Gyalu községből az 1930-ban Szamosújváron megtartott templomszentelési ünnepségre adakoztak: *Ázbej Viktor, Id. Betegh Márton, Boczánczy Anna, Özv. Kovács Gy.-né, Virágh Kristóf, Virágh Márton.*

A Kolozsváron megjelenő Erdélyi Közérdekű Napilapban, a *Szabadságban* 2018. december 8-án megemlékeztek *Anca Pálné Ázbej Margitról* (Busikáról), aki 25 évvel ezelőtt, 1993-ban halt meg, emlékezett rá Zsófia és Palika.

1. *Anca Pálné, Kardos Márta* – kolozsvári testnevelő-tanárnő, sokszoros országos bajnok, Európa-bajnoki ezüst- és bronzérmes evezőső az 50-es években, számos nemzetközi regatta díjasa, itthon a Snagov-tavon, a határokon túl Amszterdamban, a szlovéniai Bledben, az akkori

nyugatnémet Duisburgban, a lengyel Poznanban, az egykori Posenben a franciaországi Maconban és Anglia fővárosában, Londonban.

Férje édesanyja, *Azbej Margit* magyar-nagykapusi földbirtokos lánya, a magyarul szakácsot jelentő Amirás család sarja révén került örmény családba.

A jelenleg Kolozsváron élő és dolgozó *Anca Páltól* – akinek az édesapja emlékezetem szerint a Kolozsvári Filharmónia egyik igazgatója volt –, megtudtam, hogy a magyarkapusi temetőben egy parcellányi örmény sír található. Ezen kívül a család egyik őse meg is írta a családtörténetet...

A lényeg az, hogy Kalotaszegen – Magyarkapuson, mostani nevén Nagykapuson kívül máshol is vannak Azbejek.

A telefonkönyvben keresgéltem, és egy találatra találtam, aki így írja a nevét: *Azbej*. Gondolom azért, mert románul az *Azbejt* azbezs-nek olvasnák. Beszéltem Vele telefonon, felesége Hajnalka tanítónő, kapják már a Füzeteket.

(folytatjuk)

Bohém helyek, nyugalmas szanatóriumok, budai emlékek

Ady Endre halálának centenáriumán

Sok kerületi autós ismeri a Nyéki utat: a kis, meredek utca afféle menekülő útvonal a Hűvösvölgyi út dugóinak kikerülésére. Nagyon régi útvonal ez, legalább kétszáz éve ugyanitt fut a nyomvonala, de ösvényként lehet, hogy már *Mátyás király* idejében megvolt.

Csinszka és Ady

Éppen a lipótmezei egykori „Tébolyda” oldalát zárja le. Ma az út mentén lakóparkokat, villákat, felső végében benzinkutak és néhány üres telket találunk. A Hűvösvölgyi út sarkánál is egy ilyen elhagyott telek áll, ez utoljára autókereskedés volt, amíg működött.

A telken pedig egy gyönyörű tölgy. Hatalmas, vastag ágai tiszteletet ébresztenek (az egyik a közelmúltban sajnos le is tört). Régóta állhat itt. A térképek tanúsága szerint valamikor egy hosszúkás,

egyszerű hűvösvölgyi ház falát őrizhette, illetve szemközt a Park Pensio és az Éden cukrászda vendégeit.

Köztük *Ady Endrét* is, aki 1913 őszén itt élt a Hűvösvölgyben, a szanatóriumként működő szálló egyetlen utószezoni vendégeként. A költő halálának centenáriumán érdemes felkutatni, milyen is lehetett akkoriban ez a vidék.

Az bizonyos, hogy nyugodt volt, kristálytiszt levegőjű, a városi zajtól távol eső. A főváros zöldje volt, ahová könnyen ki lehetett jutni, hisz a Völgy utcában futó villamosvonal már a múlt század fordulóján kiépült, és kocsival sem volt elérhetetlen. Kissé talán bohém helynek számított, nagy találkozások, olykor nagy tivornyák helyszínétől szolgált - ezekből Ady is jócskán kivette a maga részét. Nemcsak az ismert Balázs vendéglő várta itt a vidám társaságokat, hanem sorban a többi is: a Hűvösvölgyi Úton

a Schüller vendéglő, a Holzsprach-féle Vigadó az Orvvadászhoz, a Park Szanatórium Éden cukrászata és vendéglője, vagy kissé odébb a Hűvösvölgy Gyöngye vendéglő a Nagyréten. (1915-ben Csinszkával való esküvőjét is itt, a Hűvösvölgyben ünnepelték meg a Schüllerben.)

Ady Endre öccse tanácsára került Budára – a józan gondolkodású testvér először Lövház utcai otthonába fogadta be kicsapongó életet élő, és ezért megviselt ideg- és egészségügyi állapotú bátyját.

(Erről ma emléktábla is tájékoztat a ház falán.) Az ő ötlete volt az is, hogy a Hűvösvölgyi „vadonban” álló szanatórium jót fog tenni a költőnek. Utószezon volt, így egyedül csak ő lakhatta az épületet, rajta kívül egy gazdasszony és egy szolga volt még ott. Igazi várúrnak érezhette magát itt, ahogy maga is írta, lába előtt a csodálatos völgygel szemközt az őszi színekbe öltözött erdővel.

Budának ez a része akkoriban még ritkán beépített hely volt, és alig-alig volt állandó lakosa. A villamosvonal mellett sorakozó házak tulajdonképp nyaralók voltak, ahová a városból jobb időben kijártak tulajdonosaik pihenni, feltöltődni: jómódú polgárok, értelmiségiek, vállalkozók. A környék ma is álló villái közül sokat láthatott már Ady is, amikor sétálni indult. (Ha csak a környező utcákat nézzük, állt már a Lipótmezei út - Völgy utca sarkán a villa, és átellenben a másik is az Alsóvölgy utca sarkán, láthatta Ady a ma téglafal mögé rejtett 6-os szám alatti tornyos házat, az épülőfélben lévő Sándor-villát, mellette *Hauszmann Sándor* nyaralóját és a Nyéki úti sarkon a *Szegedy-Maszákvillát* is.) És megvolt persze az Országos Tébolyda is, éppen a panzió szomszédságában. Ady, legalábbis *Dénes Zsófia* memóriakötete szerint, gyakran be is járt ide, sőt, az egyik

ápolttal még a Balázs vendéglőbe is kiszöktek italozni.

Az egykori Park szanatórium gyönyörű kertjének helyén részben ma benzinkút és autómosó áll, a szállóépületből pedig irodaház lett. A Hűvösvölgyi út csendessége sem a régi már, és a kilátást is elfogják az időközben jelentősen benépesült völgy házai. Ady itt töltött hónapjairól azóta sok mindent kiderítettek életrajzírói, és meglevenedik számunkra Dénes Zsófia soraiból is, aki néhány hónapig menyasszonya is volt a költőnek és így naponta megfordult hűvösvölgyi szobájában. Az „*Élet helyett órák*” című, először 1939-ben megjelent kötetben ezt írja egy „könnyes-bús” beszélgetés felidézése után: „*Azok a nagyfák az útszélen, talán azok tudják, hogy meddig tartott akkor a karjában. A nagyfák, azok még ott állnak.*” Ma már aligha állnak, talán csak ez a tölgy, amelyet még Ady, karjában Zsukával, maga is láthatott.

VZs

(Forrás: *Megjelent Budai Polgár*, 2019. február 2.)

Tóth Ida

KIÁLLÍTÁS – Ady Endre halálának századik évfordulójára

A föltámadás szomorúsága

Minden intimitást nélkülözött Ady Endre 1919. január 27-i halála. Esemény lett: beáramlottak az újságírók és a művész barátok a kórházi szobába, az Érdekes Újság fotóriportere, Szőnyi Lajos lefényképezte a halottas ágyon fekvő Adyt, Ferenczy Béni rajza a csukott szemű, felkötött állú költőt ábrázolja, Beck Ö. Fiilöp és Vedres Márk halotti maszkot készített. Közben Móricz Zsigmond ceruzát ragadott, és megörökítette, milyen érzéseket és gondolatokat vált ki belőle barátja halála: „Egy merev test a pusztá ágyon, mélyen a vaságyon, fekete szegény tetem, egy lepedővel betakarva...” Ady Endre az otthoni, családi környezet helyett a Liget Szanatóriumban halt meg, és azonnal írások, fényképek, rajzok és szobrok próbálták átmenteni lényét az örökkévalóságba. A Petőfi Irodalmi Múzeum emlékkiállításán is tárgyi emlékek, írásbeli dokumentumok, filmfelvételek és versek vezetik a látogatót a halál pillanatától az út végéig, amikor Ady Endre alakja szoborrá merevült a Nemzeti Sírkertben.

Az édesanyját, Ady Lőrincét fájdalmasan érintette, hogy nem szállíthatja fia testét Érmindszentre, de aztán megértette, hogy nem Csinszka ennek az akadálya. A halálhír futótűzként terjedt, a kormány még aznap a nemzet halottjának nyilvánította a költőt, és határozatot hozott, hogy a temetésről az állam gondoskodik. Móricz Zsigmond és Babits Mihály díszsírhelyet

választott a Kerepesi úti temetőben, Jókai Mór sírhelyével szemben. A Nemzeti Múzeum gyászdrapériával borított előcsarnokában ravatalozták föl a halottat január 29-én, a temetés napjára tanítási szünetet rendeltek el a középiskolákban. Hatalmas tömeg gyűlt össze - mint korábban Kossuth Lajos vagy Jókai Mór temetésén -, de ez a tömeg nem a fegyelmezett, gyászoló közönség képét nyújtotta: 1919 zűrzavaros esztendő volt, a zaklatott életű költő temetésén hasonlóan zűrzavar uralkodott. A felbolydult tömeg az Arany János-szoborcsoportot emberpiramissá változtatta - mondta el Hegyi Katalin irodalomtörténész a tárlatvezetésén.

A kiállítás középpontjában az a debreceni csónakos fejfa áll, amely régi, protestáns temetkezési szimbólumként eredetileg a sírhelyet jelölte. A költő végre megpihent. Móricz Zsigmondtól tudjuk: „Ady maga szakadatlan munkában élte az életét. Az agyveleje soha egy pillanatra nem szünetelt. A pihenésről halvány fogalma sem volt.” A pályatársak már a temetés után szorgalmazni kezdték a költő szobrának felállítását. Megmozdult a művészvilág: 81 alkotó 113 művel vett részt a megméretésen. A választás nem volt könnyű, de végül Csorba Géza Ady-szobra nyerte el a bírálóbizottság tetszését. Az avató ünnepséget filmhíradó is megörökítette 1930 március 23-án, melyből kiderült, sem a nyugatosok, sem pedig Boncza

Berta nem vett részt az eseményen. Ők az életet választották: Csinszka, mint Márfy Ödönné, a barátok pedig épp nyugat-matinén voltak Győrben és Sopronban, ahol a lapot népszerűsítő, előfizetőket toborzó műsort már nem tudták lemondani a sietve szervezett szoboravatató kedvéért. Ha a látogató is így döntene, a gyászos hangulatú kiállítás után érdemes átsétálni a szomszédos Ady Emlékmúzeumba, és meggyőződni arról, milyen otthonos, élhető környezetet alakított ki a költő számára Csinszka a Veres Pálné utcában.

A régi csónakos fejfa

A tárlat 2020. január 5-ig látogatható a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

(Forrás: Magyar Idők Lugas melléklete, 2019.02.02.)

Hegedüs Annamária

Magyar zeneszerző, zenepedagógus, főreáliskolai igazgató-tanár

A címet rejtvénynek is szánhatnánk, ám eláruljuk: Kacsóh Pongrácról emlékezünk meg az Országos Széchényi Könyvtár időszakos kiállításán.

Marosszéyei Kacsóh Lajos (1849–1911), főtisztviselő, és az örmény gyökerű, gyermekmentiklői Lukács Róza gyermekeként született Budapesten, 1873. december 15-én.

Mivel az édesapát Kolozsvárra helyezték át, Kacsóh Pongrác is a kincses városban kezdte tanulmányait. A református líceum mellett a kolozsvári konzervatóriumban zongorázni és fuvalózni tanult,

zeneelméletre Farkas Ödön, a konzervatórium igazgatója, ismert zeneszerző oktatta. Környezetéből hamar kitűnt szervezőképességével, iskolai zenekart alapított, amit maga vezetett. Bár tehetséges zenesznek, sőt karmesternek bizonyult, mégis a tanári pályára József Tudományegyetemen a bölcsészeti fakultásra iratkozott, bölcsészettudományi szakon – summa cum laude – 1896-ban szerezte. Kisbarnaki Farkas Gyulánál doktorált fizikából.

Kacsóh Pongrác lelke a történelmi emlékekkel bőségesen büszkélkedő városban telt meg a magyarság izzó érzésével.

Budapestre költözött, és 1898-tól matematika–fizika szakos gimnáziumi tanárként főleg matematikai cikkeket publikált. Érdeklődése azonban egyre inkább a zene felé fordult, később komponálni kezdett, elmélyedt a zeneelmélet tudo-

Keszthely, Kacsóh Pongrác utca, ahol a János Vitéz megszületett

mányában. Diákjainak írta a három felvonásos Csipkerózsikát, az iskolai bemutatóra elhívta barátait: *Bakonyi Károlyt* és *Huszka Jenőt*. Bakonyi Károly felkérésére komponálta (öt hónap alatt!) *János vitéz* című dalművét. Huszka Jenő zongorázta először a darabot, s öt nagyon meghatótták az ízig-vérig magyaros melódiák. A bemutatóra 1904. november 18-án került sor a Király Színházban. Nevezetes, ám szomorú nap volt ez a politikai életben: aznap bukott meg a Tisza-kormány. Jancsi szerepét *Fedák Sári* játszotta gatyában, cifraszűrben, karikás ostorral a kezében. A szerepet ő maga választotta, annak ellenére, hogy hallani sem akart egy ismeretlen zeneszerző művében való közreműködésről. Iluskát *Medgyaszay Vilma* alakította. A darabnak nem várt, óriási sikere volt. „Feltámadt körülöttünk

az egész gyönyörűségecses revevilág, a pipacsvirágos rét, ahol Kukoricza Jancsi nyáját legettetti, a söprűn lovagoló gonosz mostoha, a szerelmes francia királylány, a piros dolmányos huszársereg és a szépséges Tündérország, ahol János vitéz viszontlátja szíve Iluskáját. Be szép is ez a mese... Sok édes poézis és bűbajos naivitás. Olyan, aminő csak a nép lelkéből és a nép költőjének fantáziájából fakadhat... Kacsóh Pongrác csodálatos szép muzsikája magyarságával, őszinte népies hangvételével élesen különbözik minden eddigi operettzenétől” – fogalmazott *Páris Pál* Az Újság című lapban. Csak a Király Színházban 689 alkalommal a János vitéz előadására gördültek fel a függönyök.

1905 és 1907 között a Zenevilág című szaklapot szerkesztette, amelyben elsőként között méltatta az ifjú zeneszerző, *Bartók Béla* jelentőségét. Publikált az Új Élet, a Magyar Figyelő lapokba is. Jelentős szerepet töltött be az Új Magyar Zeneegyesület megalakulásában.

Kecskeméten a Főreáliskola igazgatójává 1909-ben nevezték ki, e pozícióig 1912-ig, Budapestre való visszaköltözéséig töltötte be. Tanári munkája mellett Szabad Lyceum címen zenetörténeti előadássorozatot indított az Iparos Otthon

épületében. A gondosan felépített előadásokon kortársainak zenéjét is propagálta, részleteket bemutatva zongorán.

Számos magas tisztséggel is megbízták: 1912-től a székesfőváros zenei szakelőadója, a közép- és felsőfokú zeneintézmények főigazgatója, hosszú ideig a Székesfővárosi Énekkar vezetője, az Országos Dalosszövetség igazgatója, valamint az Országos Zenészsövetség elnöke volt.

Legismertebb művén, a János vitézen kívül több dalműve is kötődik nevéhez: Csipkerózsika, Rákóczi, Mary-Anne, Dorottya. Kísérőzenét írt *Molnár Ferenc* Liliom, Aranyásó és Fehér felhő, *Pásztor Árpád*: A harang, valamint *Maurice Maeterlinck* Kék madár darabjához. Publikációi közül a Prolegomena (hosszabb mű szakértői bevezetője, előszó – HA) a zene pozitív esztétikájához, a zene fejlődéstörténetéhez, a pataki énekes kódexhez, az elemi iskolai énektanítás pedagógiájához írásokat kell kiemelni. Az Énekeskönyvek az elemi népiskolák számára címmel könyvsorozatot adott közre, melyet a közoktatásügyi miniszter 1912-ben tankönyvvül engedélyezett. A sorozat sikerét mutatja, hogy 1927-ben *Klebelsberg* kultuszministersége alatt kiírt ének-tankönyv

pályázatot a Kacsóh-féle tankönyvek nyerték posztumusz. Ugyancsak 1912-ben jelentette meg Kacsóh segédkönyvét a zongoratanításhoz.

Kacsóh Pongrác ének szakfelügyelőként és énektankönyv íróként *Kodály Zoltán* -, zongora szakfelügyelőként pedig *Bartók Béla* előfutárának tekinthető.

Korai halála (1923. december 16. – 50 évesen) következménye, hogy életműve nem teljesedhetett ki.

Tiszteletére szobrot állítottak a kecskeméti *Katona József* parkban; dombormű látható róla a Keszthelyi Pantheonban; emléktábla látható az egykori *Zrinyi Miklós* reálgimnázium falán. (Budapest VIII. ker., Szűz utca 2.), Kecskeméten, Keszthelyen (erre még vizsgaszatárunk); utcát neveztek el róla Budapest XIV. kerületében, Csömörön, Dunakeszin, Gödön, Gyálon, Gyomaendrődön, Kecskeméten, Keszthelyen, Maglódon, Miskolcon, Pécsen, Siófokon; sírja a Kerepesi temetőben található.

A fenti helyek közül emeljük ki Keszthelyt. A város honlapján sajnos semmit nem találunk Kacsóh Pongrácról. Ám ha valaki körültekintően sétál a városban, a fő utca (*Kossuth Lajos*) egy kapualjában rátalál a Keszthelyi Pantheonra. ... *Simándy József*, *Básti Lajos*, *Raksányi Gellért* stb. domborművei mellett láthatjuk Kacsóh Pongrácét is. Ennek oka: bár életrajzaiban alig említik, Keszthelyen élt

néhány évig, s a mai Kacsóh Pongrác utcai házban készítette el a János vitéz daljátékot. Keszthely város nagyjai sorozat keretében *Képiró Zoltán* készített emlékermet Kacsóh Pongrácról.

S végül említsük meg, hogy a XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 2017 augusztusában a Béres Kamaraegyüttes előadásában bemutatta a János vitéz daljáték rövidített változatát. A fenti időpontban a Keresztszülők a Moldvai Csángómagyarokért Egyesület, valamint a Kovász Egyesület szervezésében moldvai csángó gyerekek táboroztak Budapesten. Nekik kívántunk – a támogatáson felül – kedveskedni a darab előadásával.

Mint már fent említettük, az Országos Széchényi Könyvtár kiállítást rendezett Kacsóh Pongrác emlékére. A könyvtár honlapján a következőket olvashattuk:

„Óriások közt is nagy és dicső légyen” címmel Kacsóh Pongrác (1873–1923)

pályáját felidéző kiállítás nyílik a zeneszerző születésének 145. évfordulója alkalmából 2018. november 28-án 15 órakor a Zeneműtárban. Az életmű keresztmetszetét nyújtó tárlaton a nagyközönség első ízben tekintheti meg a zenei gyűjteményben őrzött gazdag szerzői hagyaték számos, eddig ismeretlen dokumentumát, közte Kacsóh néhány matematikai és zenei tárgyú írását. A János vitéz népszerű komponistájának zeneművészi, zeneírói és zenepedagógiai munkásságát bemutató vitrinekben néhány személyes vonatkozású különlegesség is helyet kapott: így az a toll is, melyet a szájhagyomány szerint a zeneszerző egykor a János vitéz megírásakor használt. A megnyitő előadást *Kelemen Éva*, a kiállítás kurátora tartotta.

A kiállítást február végén, lapzárta után tekintettük meg. A tárlatról következő számunkban tájékoztatjuk az Olvasókat.

Szenkovits Marci mókái, avagy egy furfangos örmény kalandozásai Erdélyben

A Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint a Romanika Kiadó gondozásában jelent meg Pálffy Gyula Szenkovits Marci mókái című művének reprintje. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma által támogatott, könnyed hangvételű és hiánypótló alkotás által az olvasó bepillantást nyerhet az erdélyi örménység magyar társadalomba való beilleszkedésébe.

A kötetben a főhős életén, bohókás karakterén keresztül 23 situációs történet tolmácsolja a korabeli Erdély településeinek hétköznapjait, bemutatva azok magyar-székely társadalmát és bennük az örményeket.

Kali Kinga, a megjelent könyv szerkesztője, fontosnak tartja, hogy a művet

jellemző aprólékos társadalmi megfigyelésből kiderül, milyen kihívásoknak voltak kitéve a betelepülő örmény csoportok az asszimilációs úton; ez a mai erdélyi örmény közösség tagjai számára segít feldolgozni az elmagyarosodást, a nyelvvésztést, az örmény tradíciók

lemorzsolódását, egyszóval mindazt, amivel a beolvadás járt.

A szerkesztő így ír bevezető tanulmányában: „*Pálffy Gyulának* műfajilag kapóra jön műve megalkotásában a kor divatja szerinti, a századforduló magyar irodalmában francia mintára létrejött és elterjedt flâneur-irodalom, melynek főhősei egész műveken keresztül flangáló, céltalanul lődörgő, szemlélődő nagyvárosi karakterek – ám *Szenkovits Marciban* a vidéki flâneur, a székely metropolisz, Marosvásárhely vonzáskörzetének kóborló figuráját látjuk megtestesülni; az író így újszerűt alkot a műfaj határain belül. A kószáló irodalmi alakja a századforduló irodalmában általában is a polgári élettel szembenálló figura, kinek nincsen stabil társadalmi helye, nem hasznos tagja a társadalomnak – és aki kóborlásai során csakis az élvezeteket kutatja, sodródik a helyzetekkel, és, miként az *Pálffy* főhősénél is bizonyítást nyer, minden órának méltóképpen leszakasztja virágát. Különösen érvényes ez a modus vivendi a flangírozó (avagy erdélyiesen szólva: falángérozó) *Szenkovits Marcira*, akit írója felruház a megbízhatatlan jöttmentek összes rossz tulajdonságával – mindamelllett, hogy jó tulajdonságainak sorozatát, vidám temperamentumát, agyafúrtságát, szemfüles helyzetfelismerő képességét, életrevalóságát is csodálatja olvasójával.

A kötet történetei a 19. század utolsó évtizedeiben, legfeljebb a századforduló körüli években játszódhatnak – a történetek történelmi-társadalmi háttérét tekintve nagyjából akkor, amikor az Erdélybe 1672-ben betelepített örmények körében immár tömegesen megindulnak, sőt kiteljesednek az 1776-os jogi integrációt követő foglalkozásváltási folyamatok. A jövővény örmények betelepedésük után

társadalmi rést töltöttek ki a magyar társadalomban, köztes pozíciót foglaltak el a feudális urak és a parasztok között; idegenként kezelte őket eleinte nemcsak a magyar törvényhozás, de a magyar társadalom is, századokon át – lassacskán épültek be a magyar nemzettestbe: mindennek látható nyoma, követhető íve van a magyar szépirodalomban is. Idegenségük kirívó, olykor akár gyanús volt – más életfelfogás vezérelte őket, más, a magyartól sokban idegen temperamentummal rendelkeztek; mindezek a különbségek *Pálffy* művében is szépen kirajzolódnak.

A századfordulóra az örmények identitásának integritása azonban már megbomlott, az integráció elkezdődött, egyre inkább a magyar néphez tartozókként kezdték definiálni önmagukat, etnikai sajátosságait elkezdték feladni, az elmagyarosodás útjára léptek; büszkén hirdették magyarságukat, sőt magyar neveket vettek fel. (A könyvbéli *Szenkovits Marci* is primán táncolja a magyar csárdásokat, magyar ropogós csizmában. Ugyanakkor az örmények jellegzetes vonásait is hűen viseli – akik, *Pálffy* szavaival szólva, jók a „kártázás művészetének fejtörő tudományában”). A kötet keletkezésének időszakában a magyar közéletben az örmények már nem csupán kereskedők, boltosok, postamesterek, uzsorások voltak,

hanem állami hivatalokat is betölthettek, a magyarokhoz hasonlóan. Megindult egy vertikális társadalmi fluktuáció, felemelkedés: az örmények ugyanúgy lehetnek orvosok, állatorvosok, bankárok, ügyvédek, jogtudósok, politikusok, akárcsak a magyarok. Ám Pálffy hőse e könyv lapjain még nem emancipálódott – Szenkovits Marci kereskedőcsaládból származik, akit becsületes és szorgalmas boltos-postamester apja a családi tradíciónak megfelelően szintén kereskedővé kívánna képezni; ámde terve nem sikerül: Marci fia haszontalan alak, himpellér lesz, aki egész életében csak csaklizik-paklizik, hamiskártyázik és pumpol, lumpol, léha életet él, kóklerekedik, dorbézol, csal és mókázik – no meg táncol, de fergetegesen!

Ebben a kettősségben, amellyel Pálffy megalkotja szereplőjét, tetten érhető egyben az a konfliktus is, amely az agrártársadalom és a kereskedők társadalmának értékrendje között feszül. Az agrártársadalom szemléletét tükröző magyar ember mentalitása szerint a munkában illik derekasán elfáradni – ez a szemlélet a kereskedőket elősködőknek, rafinált csalóknak tartja, akik túljárva mindenki eszén,

kihasználják, megzsuppoltják a becsületes magyar embereket. Meg persze mindenkit, aki útjukba kerül.

A jog égisze alatt működő Pálffy mindvégig gondosan ügyel szövegében arra, hogy ne lépjen át személyiségjogi határokat – ezért feltehető, hogy Szenkovits Marci figurája végül is nem teljesen valós, feltételezhető, hogy nem egyetlen ember tulajdonságait tömöríti az író főszereplőjébe, inkább általános megfigyeléseivel ruház fel egy talán kapóra jött valós figurát. Annál is inkább erre mutat az értelmezés, mivel néhány ismertebb erdélyi, székely tréfás anekdotát is fellelhetünk a szövegben, amelyeket az író Marci számlájára ír.”

A könyv kiadói erősíteni kívánják az erdélyi örmények identitását, lehetőséget adva, hogy olvasása által régi és leendő tagjaink újra és újra reprodukálhassák a korabeli közösségi múltat: ezáltal akár családjuk történetét.

A könyvről, amelyet rendezvényeinken *Horváth Zoltánnál* is megvásárolhatnak, az alábbi linken olvashatnak bővebben: <https://www.prae.hu/article/10723-egy-furfangos-ormeny-kalandozasai-erdelyben/>

Fővárosi Örmény Önkormányzat

A magyarörmény tudástár tartalmából – 1. rész

Könyvek:

Szongott Kristóftól a Szamosújvár monográfiája sorozat 1, 2, 3 és 4. kötetei, valamint A magyarhoni örmény családok Geneológiája.

Ávedik Lukácstól Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája, 1896.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek által kiadott konferencia kötetek:

Az örmény katolikus egyház története és művészete konf. 1997. november 20-22.

Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, az örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma, Konferencia, Szamosújvár 1999. november 20-21.

Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen, Konferencia, Kolozsvár-Szamosújvár, 2001. szeptember 14-16.

A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma, Konferencia, Budapest 2000 szeptember 29 – október 01.

Bereczki Fodor Enikő

Keresztre feszítve, kardélre hányva (részletek)

Brutálisan megkínzott nők és gyerekek, koncentrációs táborok, levágott fejek, megpatkolt, és halálra táncoltatott áldozatok. 101 éve kezdődött az örmény népiirtás.

Aurora Mardiganian az örmény népiirtás *Anne Frankja*, bár ő túlélte a borzalmakat. Visszaemlékezéseiben leírja, hogy megerősakolták, és hárembe kényszerítették. Sok ezer örmény nő osztozott sorsában, többségüket végül megölték. Malatiában látta, hogy 16 lányt keresztre feszítenek, és a testüket keselyűk falják fel. Az ő könyve alapján készült az 1918-as *Ravished Armenia* c. film...

Visszatérve a 101 évvel ezelőtti tragikus eseményekre, fontos megjegyezni, hogy a főként ifjútörökök által elkövetett népiirtásról tudott az akkori világ, az első világháborúban ott állomásozó nyugat-európai katonák, amerikai, skandináv és német miszisionáriusok beszámolóinak és látleteinek köszönhetően. *Winston Churchill* adminisztratív holokausztnak nevezte a mérsárlást: „Ezt a bűncselekményt politikai okokból tervezték meg és hajtották végre. Lehetőség adódott arra, hogy a török földet megtisztítsák a keresztény népcsoporttól”. A híradások a második világháborúban pedig nem másnak, mint magának *Hitler*nek adtak ihletet a Lebensraum téveszméjéhez, és a különös kegyetlenséggel megtervezett zsidó holokauszthoz. A legismertebb beszéd, amelyben Hitler az örményeket említi, 1939-ben hangzott el, itt utalt arra, hogy az Anatóliában évezredek óta szétszórva élő örmény keresztény kisebbségből néhány év leforgása alatt körülbelül másfél millióval kevesebb lett, a maradék nemzeti és vallási identitását megtagadva az állam vallását felvéve teljesen asszimilálódott a muszlim világba vagy szétszóródott a diaszpórába: „*Kiadtam*

a parancsot – és bárkit, aki csak egy szóval is bírálni mer ezért, a kivégzőosztag elé állítottak – hogy háborús céljaink nem csak bizonyos vonalak elérését, hanem az ellenség fizikai megsemmisítését is magukban foglalják. Ennek megfelelően halálfejes alakulatokat riadókézsültségbe helyeztem – egyelőre csak keleten – azzal a parancssal, hogy küldjenek halálba irgalmatlanul és könyörület nélkül minden lengyel származású és nyelvű férfit, nőt és gyereket. Csak így szerezhethük meg azt az életteret (Lebensraum), amelyre szükségünk van. Végül is, ki beszél ma már az örmények megsemmisítéséről?”

– Mindannyian az örmény népiirtás túlélőinek leszármazottai vagyunk. Nagyszüleink hihetetlen, gyakran visszatérő történeteket meséltek nekünk arról, hogyan éltek túl a szörnyűségeket. Kisgyerekek vagy még csak csecsemők voltak, amikor az történt. Az én nagyszüleim életét egy kisváros török polgármestere mentette meg, amikor Szíria, a sivatag felé menekültek – mondta *Serj Tankian*, a System of a Dawn nevű együttes örmény származású frontembere korábban a Rolling Stone magazinnak adott interjúban. A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy a jereváni genocídium központban nem találunk az előbbihez hasonló, török életmentőkre szóló utalást. *Fodor Gábor* turkológus szerint is olyan történelmi eseményről van szó, amelynek a mai napig van egy török és egy örmény értelmezése...

Az örmény kérdés nem csak a geopolitikában, a társadalmi párbeszédben,

a katasztrófa értelmezésben, hanem a személyes és a családi életben is sok tabut renget. Számos iszlamizált, már török, kurd neveket viselő örmény túlélő sarja mostanában szembeül gyökereivel. A már említett *Hrant Dink* újságíró politikai demonstrációvá alakult temetésén kétszáz ezer gyászoló azt kiabálta: „mind örmények vagyunk!” *Ayse Gül Altinay* kulturális antropológus szerint újonnan öntudatra ébredő iszlamizált örmény túlélők leszármazottjai alkothatták a felvonulókat. Sok példa van

arra is, hogy török családok a saját életüket is veszélybe sodorták az örmény nők és árvák megmentésével, mások pedig kényszerházasságokra kényszerítettek örmény lányokat. Ezek a sokgyermekes muzulmán családok családayaivá válva mélyen hallgattak az őket ért traumákról – magyarázta az antropológus. Az unokák egy része így identitásválságba került, amint rájött arra, hogy nagyszülei, dédszülei generációjával mi történt.

(Forrás: *Kultúrpark*, 2016. 04. 24.)

Franciaországban bevezetik az örmény népiirtás emléknapját

2019. 02.06.

Április 24. Az oszmán birodalomban élő örmények elleni népiirtás emléknapja lesz Franciaországban. – Jelentette be a Twitteren *Emmanuel Macron* francia elnök kedd éjjel, miután találkozott a franciaországi örmény közösség képviselőivel. Franciaországban egyébként 2016 óta 45 ezer euróval és egy évi szabadságvesztéssel büntethető az, aki tagadja a másfél millió áldozattal járó népiirtás tényét.

Az örmény közösség április 24-ét tartja az örmény népiirtás kezdőnapjának, mert 1915-ben ezen a napon, a „vörös vasárnapon” vettek őrizetbe *Mehmed Talat* akkor belügyminiszter utasítására Konstantinápolyban mintegy 250 örmény értelmiségit és közösségi vezetőt, akiket Ankara környékére hurcoltak, és többségüket később meg is gyilkolták.

Száz éve kezdődött az örmény népiirtás A főbűnösök soha nem álltak bíróság elé.

Az 1923-ban megalakult Török Köztársaság azóta sem ismerte el, hogy az örmények tudatos, kitervelt népiirtás áldozatai lettek volna.

Az örmény népiirtás legvehemensebb tagadója természetesen maga az elkövető Törökország (mely ugyan jelenlegi formájában 1915-ben még nem létezett, de a népiirtást a modern államot később megalapító ifjútörök mozgalom kezdeményezte). A törökök ugyanis „csupán” 200-300 ezerre teszik az áldozatok számát, akik az áttelepítés során haltak meg; történészek szerint 600-800 ezer áldozat lehetett; és a tudományos konszenzussal szemben nem tekintik szisztematikus népiirtásnak a történeteket. A török kormány minden, az örmény népiirtás népiirtás-jellegére vonatkozó nemzetközi lépésre dühödten szokott reagálni, ezért *Emmanuel Macron* hangsúlyozta, szeretné fenntartani a párbeszédet Törökországgal, és előre értesítették Ankarát az emléknapra kapcsolatos döntésről.

Hangverseny és bemutató az Orlay utcában

A Fővárosi Örmény Klub 2019. februári programját a Zuglói Örmény Önkormányzat rendezte, amelyhez csatlakozott a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat az általa szervezett Magyarörmény Tudástár bemutató- és oktató programmal.

Zárugné Tancsin Katalin, zuglói elnök

Tied a dicsőség címmel nagyon szép kórus bemutatót tartottak a Szent Margit Gimnázium növendékei gitár, fuvola, hegedű és zongorakísérettel. Főleg egyházi zenét hallhattunk, de klasszikus darabok is

előfordultak. A kellemes hangulatot *Hegedüs Szabolcs* kórusvezető fokozta vidám szövegbetétekkel, a kórus megalakulásával és mindennapi működésével kapcsolatos szösszenetekkel. Mint elmondták, rendszeresen fellépnek a Szent Margit Gimnázium kápolnájában rendezett hang-

Hegedüs Szabolcs

versenyeken, szentmiséken a Szent Imre templomban, és a Gazdagréti Szent Angyalok Plébánián. Kifaggattuk Hegedüs Szabolcsot az örmény felmenőiről is. Kiderült, hogy a XII. kerületi örmény elnök, *Hegedüs Annamária* családjába tartozik. Az Orlay utcai közösségi térbe a közel 50 fős kórusból 15-en jöttek el nagy örömmel.

A vidám és kellemes hangulatú zenei rendezvény után *Balogh Jenő* egy vetített képes bemutatót és oktatást tartott a Magyarörmény Tudástárról. A bemutató során a Tudástár kezelését ismertette előben, a keresési lehetőségeket a különböző fajta dokumentumok között (könyvek, tanulmányok, magyarörmény hírességek,

kiállítások). A hallgatóság nagy érdeklődéssel figyelte a Tudástár megnyitását, működését, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tulajdonos előkészítő és megvalósító munkálatainak gondjait és örömeit is.

A Tudástár elérhetősége:
www.magyarormenytudastar.hu
 B

A magyarörmény tudástár tartalmából – 2. rész

Híres emberek:

Szongott Kristóf, Hollósy Simon, Czárán Gyula, Kiss Ernő, dr. Bányai Elemér (Zuboly), Csiky Gergely, Vákár Tibor, Tutsek Anna, Kacsóh Pongrác, Czetz János.

Kiállítások:

20 éves az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Képviselőiből alakult II. kerületi Örmény Ökormányzat,

Velünk élő kultúrák: Örmények – Egy tanulmányi verseny története képekben, Emléknaptár az örmény népiartás 90. évfordulójára kiállítása Jerevánban.

Körmendi Lajos

Nagy erőt jelenthetne a család

A család nem csupán gazdasági közösséget jelent, hanem lelki, érzelmi kötődést is. Ez utóbbi vonás erős lazulása észlelhető évek óta, ezért a családpolitikusoknak az anyagiakon kívül talán jobban kellene figyelniük az eltávolodás jeleire is. Ilyen jel például az, hogy a családtagok képeit nem látni az otthonok falán. Sokféle dísz ékesíti a lakásokat: házilag készített gobelin, subaszőnyeg, cifra cseréptányér, amerikai kosárlabdacsillagokat és zenész félisteneket ábrázoló poszter... De az ősök fotói hiányoznak. Pedig fontos lenne, hogy ott legyenek, hiszen a nagyapákhoz, dédapákhoz mégiscsak több közük van az egyes családtagoknak, mint mondjuk a botránnyairól elhíresült *Dennis Rodman*hez vagy a lányos alkatú *Michael Jackson*hoz.

Néhány esztendeje az akkor általános iskolába járó lányom egyik tanára azt kérte az osztálytól, hogy a következő órára vigyenek be családfákat, anyakönyvi kivonatokat, egyéb családi dokumentumokat, és írják le minél több ősük nevét, adatait. Két nap múlva a tanulók jó része csak a szülők nevét tudta, a nagyszülőkéit már viszonylag kevesen ismerték, a dédszülőkéit pedig senki sem. Dokumentumokat, családfákat senki sem vitt, teljesen tanácstalanul álltak a gyerekek e szokatlan feladat előtt, körülbelül úgy, ahogy a szüleik is állhattak, meghallva a tanárnő kívánságát. Egyedül a lányom vitt az iskolába egy jó vaskos dossziényi anyagot, és sorolta fel az elődöket egészen 1689-ig visszamenve az időben, ami ugyebár testvérek között is legkevesebb hetedfízglen való ismerete az ősöknek. Sajnos én is későn kezdtem

érdeklődni a dédapámék és elődeik iránt, akkor, amikor már meghaltak a család idős tagjai, akik válaszokkal szolgálhattak volna egyre szaporodó kérdéseimre. Máig bánt a lelkiismeret, hogy nem voltam időben kíváncsi.

Atyai barátom mesél legelső svájci útjáról. A felesége felvidéki származású, leszármazottja annak a svájci úrnak, aki a múlt század második felében (tehát az 1800-as években) az ígéret földjének látta Magyarországot, ezért az Alpok éppen szülőkölködő vidékéről elhurcolkodott keletre, s meg sem állt Bártfáig, ahol aztán valóban karriert csinált. A Svájcban maradt rokonság mindig számon tartotta a család Magyarországra származott ágát, olyannyira, hogy meghívták atyai barátomat feleséges-tül. Amikor megérkeztek, egy öreg tanító fogadta őket, az a rokon, aki a leginkább szíven viseli a családi összetartás ügyét.

Fent, az Alpok havas csúcsai között megbúvó kis faluban mindenki rokon. Áll ott egy négy száz éves kis ház, egyik ősük építette, az most már a családi múzeum. Senki sem lakja. Amikor a magyar rokonok beléptek a házba, megdöbbenek: ott lógott a falon az ő fényképük, de még a lányuké, az unokájuké is, mondja atyai barátom, és a meghatottságtól elcsuklik a hangja. Régi bútorok, használati tárgyak, eszközök, dokumentumok, oklevelek s az újabb időkből fényképek láthatók itt: néhány évszázadnyi idő egy család életéből. És a falon ott látott még egy naprakész családfát is. Itt érezte meg igazán, mi csoda erő lehet egy családban!

Azt terveztem, hogy egy könyvben összegyűjtöm mindazt, amit az őseimtől

még tudni lehet: adatokat, keresztleveleket, fényképeket, történeteket, leveleket, s gyermekeim házasságkötésekor átnyújtom majd nekik a gyűjteményt: ezt kell folytatni! Régen, még az én gyermekkoromban is a magyar szobák falán bizony ott lógtak a szülők, nagyszülők, esetleg a dédszülők fényképei, az új nemzedékek naponta látták őket, az öregebbek történeteket meséltek az elődökről, s a gyerekek igen hamar megtanulták, mit kell folytatniuk.

A mai családokban már alig beszélgetnek, s ha mégis, a politika sara kavarodik föl, vagy a megélhetés nehézségei adják a témát. A nagyszülők sem mesélhetnek, mert valahol máshol élnek, ha élnek. A szülőknek a napi betevő falatra van gondjuk, nem az őseikre. Marad a subaszóanyag, a cseréptányér, a kosarasposzter... Nekem a svájci példa jobban tetszik.

(*Metró újság, 2000. március 29.*)

Az író sajnós 58 évesen, 2005-ben elhunyt.

Kedves Olvasóink!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megszólítani a Szülőket, Nagypapákat, Nagymamákat, Dédiket, hogy állítsák össze magyarörmény családjuk történetét írásban és képekben (a képek másolását magunkra vállaljuk). A beérkező családtörténeteket nemcsak archíválni, hanem – külön engedély után – megjelentetni is szeretnénk a Füzetekben. Minél több családnév szerepel a családtörténetben, annál több újabb rokonra lelhetnek a közösségünk tagjaiból. A családot meghívjuk a Fővárosi Örmény Klubba is, ahol vélhetően nagyon sokan leszünk.

Szerkesztőség

E-mail: magyar.ormeny@t-online.hu

Hazajön, de nincs itthon – Részletek

Bodor Ádám (balról) párizsi útjáról, főzésről, ivásról, névadásról és szülővárosához fűződő kapcsolatáról beszél Murányi Sándor Olivérnek.

A párizsi könyvfesztiválról érkezett Sepsiszentgyörgyre Bodor Ádám Kosuth-díjas író, hogy immár hetedik alkalommal találkozzon a személye és művei iránt érdeklődő erdélyi irodalombarátokkal. Ilyenek pedig szép számmal akadnak, amint azt a Bod Péter Megyei Könyvtár Gábor Áron-terében múlt kedden megejtett teltházas találkozó is igazolta, melynek során betekintheztünk az alkotó gondolatvilágába és magánéletébe.

A neves vendéggel Murányi Sándor Olivér író társalgott, aki nem rejtette véka alá, hogy számára a kolozsvári születésű (1936), de 1982-ben kényszerűségből Budapestre települt Bodor Ádám a legnagyobb élő magyar író. Ugyanakkor azt is megtudhattuk, hogy Párizsban a *Verhovina madarai* című regénye francia fordításának bemutatása alkalmából járt. Ennek során egy újságíró faggatta a sajtó nyilvánossága előtt, és ennek visszhangjából ítélve könyve szakmai megítélése

megfelelő volt. Ami pedig a művei nemzetközi fogadtatását illeti, kiderült, hogy ezt alig követi, mert az ő korában már kevésbé érdekli a kritika, csupán arra kíváncsi, hogy megszidják-e vagy sem.

Murányi kiemelte, Bodor Ádám munkássága Magyarországon már két esztendeje kötelező érettségi tétel. Nyilván nem véletlenül, hiszen megalapozott vélemények szerint Bodor Ádám is megérdemelné az irodalmi Nobel-díjat. Ezzel kapcsolatban az érintett úgy nyilatkozott, nem illik, de nem is érdemes feszegetni egy-egy díj odaítélésének körülményeit. Azt viszont mindenképpen meg kell jegyezni, hogy ez egyre inkább a lobbisták kezébe kerül, és ez alól Magyarország sem kivétel.

Prózájában Bodor tudatosan részletezi az ételek elkészítésének módját, és erre hangsúlyt fektet, ugyanis utálja a vendéglőket, de annál inkább szeret a konyhában akár órákat is „elpepecselni.” Az alkotói kedv egyik megnyilvánulásaként ez szerinte különben is jellemző a művészekre és művészetekhez közel álló emberekre, akik azonban nem csak főzni, hanem enni is szeretnek. És amint Murányi megjegyezte – inni is.

Ennek tényét a vendég nem istagadta, csak annyit fűzött hozzá, hogy a kommunista

diktatúrában sűrű poharazással próbálták levezetni a bennük felgyűlt feszültségeket. Még annak tudatában is, hogy ez egy „nagyon kockázatos túlélési játszma”, de egyszerűen nem volt más választásuk. Ettől eltekintve azonban a másnaposság kibírhatatlan érzését ő már több mint harminc esztendeje nem tapasztalta, mert az idő teltével a szesz italok fogyasztása lassan kikopott az életéből.

Az *utolsó szénégetők* című novellája felolvasását követően, a szereplői nevére vonatkozó kérdésre válaszolva Bodor bevallotta, előbb a történetet kezdi írni, és miután „a hely légköre” kialakult benne, akkor „adódik a név is.” De ha mégsem, akkor kihagyja a helyét, mert az újraolvasásnál általában be szokott ugrani.

Végül szó esett a szülővárosáról is, melynek emléke egyre halványabban pislálkol benne, mert még mindig hazamegy ugyan Kolozsvárra, viszont már nem az otthona. Erdélybe pedig mindig örömmel és várakozással indul, azonban időnként olyasmit is szokott itt tapasztalni, ami visszaküldi Budapestre.

Bedő Zoltán

(Forrás: *Székely Hírmondó, Kategória: Kultúra, publikálva: 2018. április 04.*)

A magyarörmény tudástár tartalmából – 3. rész

Tanulmányok, cikkek:

Ávedik Félix – Alexa Ferenc: Az örmény nép vallása és az örmény egyház (tanulmány)

Ávedik Lukács: Az örmények honfiusítása (tanulmány)

Ávedik Lukács: Örmények az Árpád-házi és a következő királyok idejében,

Ani feldulatása. Menekülés a szélrózsa minden irányába (tanulmány)

Balogh Margit: Az örmény katolikus fogolykiváltó boldogasszony és Világosító Szent Gergely személyi plébánia (tanulmány)

Czárán István: Az erdélyi örmények rövid története jogi megközelítésből (előadás)

Programajánló – Meghívók

A Zuglói Örmény Önkormányzat tisztelettel meghívja

LÁZÁR IMOLA tűzzománc művész

SZENT LÁSZLÓ ÉS AZ ÖRMÉNY BIBLIA

című kiállítására

Közreműködik: Dr. Benedek Katalin művészettörténész,

Juhász Endre duduk művész

Időpont: 2019. március 11. hétfő 17 óra

Helyszín: Zuglói Nemzetiségek Háza (1146 Budapest, Thököly út 73.)

A belépés díjtalan

Fővárosi Örmény Klub

2019. március 21. csütörtök 17 óra

Helyszín: ÚJRA a Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,

Budapest, V. ker. Városháza u. 7. szám felől

MEGHÍVÓ KÖNYVBEMUTATÓRA

Az 56-os forradalom szellemi előkészítői

Várjuk szeretettel a Fővárosi Örmény Önkormányzat által szervezett szokásos klubrendezvényünkre, amelynek keretében *Dr. Zsebők Csaba* történész beszél most megjelent könyvéről, amelyben '56 eddig kevésbé feltárt fejezetével foglalkozik.

A kutató a *Tiszta szívvel 1956-ban – A 'Kolhoz Kör': a forradalom (egyik) szellemi előkészítője* című kötet megírása előtt hajdani állambiztonsági forrásokat is kutatott. Ezekből kiderült: a rendszerellenes egyetemistákból és a pár oktatóból álló 'Kolhoz Kör', és a Tiszta szívvel című ELTE-s folyóirat „csapata” rendkívül jelentős hatást gyakorolt az 1956-os eseményekre.

A könyvbemutató díszvendége *Kabdebó Lóránt* irodalomtörténész professzor, aki az '56-os Tiszta szívvel szerkesztőbizottsági tagja.

Mindenkit szeretettel várunk a rendezvényre!

Kiállítások

EGYSÉG ÉS SOKSZÍNŰSÉG

Örmény Biblia és vallásos hagyomány

Az örmény Biblia nyomtatástörténetéről nyílik kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban. A tárlaton megtekinthető lesz - az első 1666-ban, Amsterdamban nyomtatott Szentírás mellett - a második, amelyet Isztambulban, illetve a harmadik, amelyet 1733-ban *Mechitár apát* megrendelésére, Velencében nyomtattak. A példányok több nemzetközi intézményből, így a jereváni Örmény Nemzeti Könyvtárból is érkeznek Budapestre a kalkuttai, a szentpétervári és a New York-i örmény Szentírással együtt. A szervezők a Bibliák nyomtatástörténeten keresztül az örmény diaszpórát is bemutatják. A kiállított tárgyak között lesznek az Oszmán Birodalomból menekült örmény családok hagyatéka, amelyek Párizsból, Marseilles-ből és Libanonból érkeznek.

A szervezők a Bibliák nyomtatástörténetén keresztül, az örmény diaszpórát is bemutatják. Pontosan azt, hogy erre az egységes Bibliára, hogyan épül egy teljesen sokszínű és változatos örmény vallásos hagyomány, amely más az anyaországban az örmény apostoli felekezetnél és más a különböző területeken lévő örmény diaszpórában. Így a többi között Erdélyben a katolikus, az Oszmán Birodalomban pedig az örmény apostoli vallás. A kiállított tárgyak között lesznek az Oszmán Birodalomból menekült örmény családok hagyatéka, amelyek Párizsból, Marseilles-ből és Libanonból érkeznek a kiállításra, megjelenítve a 19. századbeli Oszmán Birodalom örmény vallásos hagyományát. A kiállítás utolsó részén pedig az erdélyi örmények vallásosságát mutatják be a szervezők. Részben személyi hagyatékokon, részben a budapesti Orlay utcai Örmény Múzeum anyagán keresztül.

A kiállítás kurátorai: *Kovács Bálint* egyetemi docens, az Armenológiai Intézet vezetője és *Vahé Tachjian* a PPKE BTK Armenológiai Intézetének oktatója, a Houshamadyan berlini kutatóprojekt vezetője

A kiállítás szervezői: Pázmány Péter Katolikus Egyetem és Országos Széchényi Könyvtár
Együttműködő partnerek: Örmény Nemzeti Könyvtár, a Berlini Állami Könyvtár, a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség, a Houshamadyan Projekt, Szamosújvári Örmény Katolikus Egyházközség, Örmény Katolikus Egyházközség, Budapest

Támogatók: Gulbenkian Alapítvány, GWZO Leipzig, Fővárosi Örmény Önkormányzat, Bp. Főv. II. ker. Örmény Önkormányzat.

Időpont: március 25-én, 17.00 óra

Helyszín: OSZK, találkozó a bejáratnál 16.40 órakor

A tárlat a Fővárosi- és a II. Kerületi Örmény Önkormányzat jóvoltából, szervezett csoportokban *ingyenesen megtekinthető*. Regisztrálni a *szervezes@fovarosiormeny.hu* címen lehetséges, március 23-ig. A regisztrációban kérjük tüntesse fel nevét és elérhetőségét.

A Zuglói Örmény Önkormányzat tisztelettel meghívja

TÁJAK, VÁROSOK, EMBEREK
DÁVID KRISZTIÁN IMRE

örmény származású művész festménykiállítására

Közreműködik: Gopcsa Paula festőművész, Ambrus Gyula népdalénekes

Megnyitó időpontja: **2019.03.29. 17 óra**

Helyszín: Zuglói Nemzetiségek Háza (1146 Budapest, Thököly út 73.)

A belépés díjtalan

Fővárosi Örmény Klub

2019. április 18-án, csütörtök 17 óra

Helyszín: ÚJRA a Pest Megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
Budapest, V. ker. Városháza u. 7. szám felől

Emlékezés *Lászlóffy Aladár* költő, író, műfordító, szerkesztő,
a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, az EÖGYKE tiszteletbeli
elnöke halálának 10. évfordulóján

Elhangzik: *Széles Klára*: **UTÓSZÓ**

**LÁSZLÓFFY ALADÁR: A VÉGTELEN
KÉSZENLÉT KÖTETBEN MEG NEM JELENT VERSEK
című versgyűjteményéhez**

Emlékét filmbejátszásokkal és képekkel is megelevenítjük
az EÖGYKE archívumából.

Az irodalmi - zenei műsort rendezi: *Várady Mária*

Támogató: Bp. Főv. II. kerületi Örmény Önkormányzat

MEGHÍVÓ

**A XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat tisztelettel meghívja
GÁLAMŰSORÁRA**

A rendezvényt az emlékezés jegyében tartjuk.

A gálaműsor ideje és helye: **2019. május 8. 18 óra,**

MOM Kulturális Központ emeleti kupolaterme (Csörsz u. 18.)

Az intézmény megközelíthető a Széll Kálmán térről és a Móricz Zsigmond körtérről a 61-es villamossal
(Csörsz utcai megálló), a belvárosból legjobban a 110-es, 112-es autóbusz (Sirály utcai megálló).

A belépés díjtalan, de *regisztrációhoz* kötött. Jelentkezni lehet
az *ormeny12@freemail.hu* email címen, illetve a 0630/222-74-37-es telefonon.

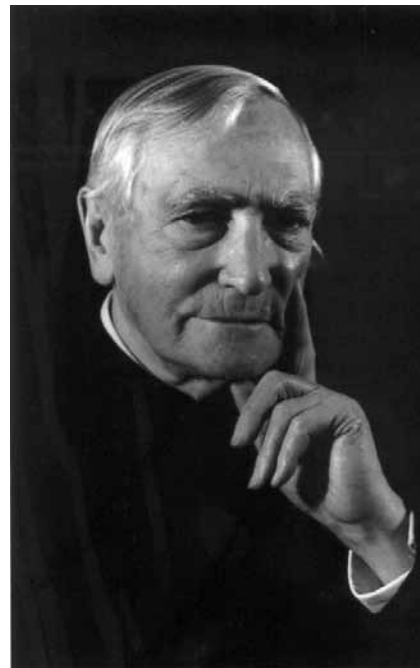
**Nyolcvan éve szentelték püspökké
Márton Áront**

1939. február 12-én szentelték püspökké Márton Áront a kolozsvári Szent Mihály-templomban. Az évforduló alkalmából több helyen is megemlékezést tartottak Erdélyben.

Tavaly advent első vasárnapján vette kezdetét a hivatások éve a Gyulafehérvári Főegyházmegyében. Az érsekség papsága, papnövendékei és szerzetesei *Jakubinyi György* főpástorral együtt február 12-én a csíksomlyói kegytemplomban ünnepelték az Istentől kapott hivatás kegyelmi ajándékát. A szentmise meghívott celebránsa *Varga László* kaposvári megyéspüspök volt.

A nap *Márton Áron* püspökké szentelésének 80. évfordulója is volt. Ebből az alkalomból a csíksomlyói *Jakab Antal* Tanulmányi Házban emlékkiállítás nyílt *Imacsokrok Márton Áron püspöknek a Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár gyűjteményéből* címmel.

A *Kovács Gergely* posztulátor szervezésében és a gyulafehérvári érsekség támogatásával megvalósult tárlat a Márton Áron püspöknek ajándékozott úgynevezett lelki csokrokat - kézzel festett, díszített, imákkal teleírt füzeteket, képeslapokat és üdvözlőlapokat - gyűjti egybe. Ez a különleges és eddig be nem mutatott levéltári anyag kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy már életében milyen nagy

szerepet vettek körül a hívek Áron püspököt: több száz lelki csokor látható e tárlaton, melyeket születésnapjára, püspökké szentelésének valamely évfordulójára, karácsonyra vagy húsvétra kapott a főpástor.

A kiállítás február 20-ig tekinthető meg.

Kolozsváron, Márton Áron püspökké szentelésének helyszínén, az éppen felújítás alatt álló Szent Mihály-templomban tartott megemlékezés elején *Laczkó Vass Róbert* színművész tolmácsolásában el-

hangzott *Bartis Ferenc Márton Áron századik születésévében* című köszöntőverse. A szentmisét, melyen számos környékbeli pap koncelebrált. *Fodor József* nagyprépost, a Nagyváradai Egyházmegye általános helynöke mutatta be. Az ünnepségen a *Potyó István* vezette *Szent Cecília* kórus többek között *Dán Mizrahi*, az egykori zsidó rabtárs Márton Áron tiszteletére írt zeneművét is megszólaltatta.

Beszédében Fodor József a nyáját őrző pástorról szólt. Személyes emlékeinek fölelevenítésén túl számos új történeti

adattal is szolgált a püspökkel kapcsolatban. Elmondta, hogy Márton Áron 1939. december 8. és 1942. május 20. között a Nagyváradai Római Katolikus Egyházmegye apostoli kormányzója volt. *Fiedler István* püspököt 1939-ben politikai nyomásra félreállították, ebben a zűrzavaros időszakban Márton Áron jó pástora volt a Nagyváradai Egyházmegyének is. A találkozások a püspökkel máig feledhetetlen élményként élnek az emberekben. Akik személyesen ismerhették, azok emlékezetében ő marad a nagybetűs püspök - fogalmazott Fodor József.

A szentmisét követően a Babes-Bolyai Tudományegyetem főépületében

folymatódott a megemlékezés. *Bogdán Zsolt* színművész Márton Áron szavait tolmácsolva fölelevenítette a püspök tanítási stílusát, alakját. *Lázár Csilla* múzeumigazgató a csíkszentdomokosi Márton Áron Múzeum létrejöttéről, a főpásztorhoz kapcsolódó és az emlékezést szolgáló rendezvényekről szolt.

Az est zárásaként levetítették *Zágoni Balázs* *A püspök reggelije* című filmjét. Az alkotás Márton Áron életének első ötven esztendejét eleveníti fel, hétköznapi arcát, a vívódó, gyötrődő embert keresi és mutatja meg.

(Forrás: RomKat.ro,
Megjelent: Új Ember 2019. febr 24.)

Bartis Ferenc

Márton Áron századik születésében

Szent Áron Bátyám, eretnek szókkal
esengem Hozzád pogány merészség,
merészen kérdem: meddig cipeljük
VAN-igazunkat, a mások véték?

„Vétkeztem” én már éppen eleget
s nem fordult jobbra Erdélyünk sorsa!
Sorsszerűség, hogy Anyám bölcsőjét
ringattad haláltól elorozva?

Aztán megáldtad... Áldott kezedet
örökkön érzem szívem homlokán.
Homlokod nekem kőtábla-parancs,
életed: Biblia, Talmud, Korán,

(Megjelent: *Távol az Ararától... A magyarörmény irodalom, szerkesztette Alexa Károly, kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 20., Budapest, 2014)*

„Figyeljete ide és értséte meg! Nem az szennyezi be az embert, ami a szájába kerül, hanem ami elhagyja a száját, az szennyezi be az embert.” (Máté 15,10–11)

s a földalatti cellád Zsilaván
évek múltán lett az én templomom...
Templom lehet a börtön is annak,
kit megkeresztelt a forradalom.

Te, a szeretet forradalmára,
ki magyart, román, zsidót, németet,
cigányt óvtál, védtél a pokolban,
mondd, ismerik a végrendeleted?

Te mindenkit megvédtél a vádban,
de Téged csak a székelyek védték,
Te, magyarul, románul, héberül,
németül, cigányul sikoltó lélek!

Archívumunkból

Urbán Beatrice

Minden nap álmodom egy mesét

Beszélgetések a barátságról Gross Arnolddal

„Annyi baj, gond, bánat és szörnyűség vesz körül minket a világban, hogy azt nem szabad még a művészetbe is beengedni.”

Munkáival a magyar nagyközönség egészen a kilencvenes évekig nemigen találkozhatott, bár a tágabban értelmezett szakma elismerte. A 1996-os kiállítása volt hosszú idő után az első bemutatkozása a szélesebb közönség előtt. A grafika, a szecesszió nagymestere, aki a lelke mélyén ártatlan kisfiú tudott maradni. Rácsodálkozik a világra, és nem csak kapni, de adni is akar. Ásványgyűjteménye különleges, és ritka darabjai szerepelnek kiállításain is. Legendás kisvasútyűjteménye lélegzetelállító. Már az 1950-es években a sokszorosító grafikusok egyik legjelentősebbje volt finom tájbrázolásával, pici figuráival, de a vonalas mesevilágát igazán az 1960-os években teljesítette ki.

Már a főiskola elvégzésétől kezdve (1953) népszerű művésznek számított, csak a hivatalos művészeti vezetés siklott át olykor fölötte. A híres színezett rézkarcokkal indult a hatvanas években. Akkoriban a grafikáról úgy tartották, hogy csak fekete-fehérben létezik. Ő már akkor kísérletezett színes nyomatokkal, és nyert. Nemcsak itthon, de a nemzetközi szinten is sikert aratott. Kiállításaival bejárta szinte egész Európát, különlegesen sikeres volt: római, amszterdami, tokiói, londoni, hamburgi, Los Angeles-i, athéni, bécsi kiállítása, (a teljesség igénye nélkül), és sokat járt Erdélyben, a szülőföldjén.

Tordán született 1929. november 25-én, és tizenhét évesen titokban szökött át

a határon. Első mestere festőművész édesapja, *Tordai Gross Károly* volt, így az ő gondos alaposágának is köszönhetjük most azt az élményt, amit Gross Arnold képi világa ad. Arnoldka azt meséli, elinté ő nézte, miket rajzol édesapja, azután már a papa nézte fia munkáit. Az erdélyi tájakat ábrázoló korai akvarell tájképeinek hitelessége a régi mesterek tanulmányozásának köszönhető, de a nagy mesterek rézkarcai mellett a természet lett fő irányadója. Azután a Képzőművészeti Főiskolán *Hincz Gyula*, *Kádár György*, *Konecsni György*, *Koffán Károly* voltak a mesterei.

Kétszeres Munkácsy-díjas, Kossuth-díjas, érdemes művész, számos grafikai biennálé díjazottja, művészeti és társadalmi elismerések birtokosa, a Krakkói Biennálé díját kétszer nyerte el. Munkái népszerűségét csak fokozzák megjelent albumai. 1973-ban naptára készült, 1979-ben jelent meg *Adamis Annával* közös kötete, a „Versek és képek”, 1985-ben és 1993-ban önálló Albumaival

Gross Arnold: Az öröm ünnepe (1964, rézkarc, részlet)

aratott nagy sikert. 75. születésnapja környékén a Nemzeti Galéria raktárából előkerültek az 1960-as években készült lemezek, nyomóformák, így nemcsak a képeket, hanem az áthúzott lemezeket is kiállíthatta, amikről a rézkarcok készültek. Még egy utolsó nyomat készült róluk, és Gross Arnold rászoruló családoknak ajánlotta fel a képeket a Máltai Szeretetszolgálat és *Kozmata* segítségével. Persze, mert mindennap álmodik egy mesét. Aurája őriz valamit a béke hangulatából, és visszakupunk tőle valamit a mesék világából, a gyerekek ártatlanságából és az álmokból, amiket elmulasztottunk megőrizni.

Ülök a széken ölemben a bogaras könyvvel, amiben a természet ezernyi színe, formája, varázslata látszik. Körülöttem a világon minden csoda, földön és asztalon, a szekrénynek és a szekrének támasztva. Ajándékba kapott, dedikált lapok és naptár, megnézni szánt képek, kövek, albumok, könyvritkaságok,

vázlatok, minden, ami elhódít - közben meg szürcsölöm az isteni kávét, amit Arnoldka főzött, és hallgatom a kuncogó, ingerkedő humorral elbeszéltek sok kedves történetét. Róla és játékbírdalmáról legendák keringenek. Játékokat, köveket, történeteket, filmélményeket, könyveket gyűjt. Kérdezi, ahogy szokta, hogy „miért került a képbe”, és cinkosan mosolyog. Legutóbbi filmet is néztünk, videón a legutóbbi interjú felvételével.

Nem, ez nem a mennyország, ez a Kéleti Károly utca, mindjárt a kanyarnál, a Statisztikával srégen szemben. Bár lehetne mennyország is, amilyen magasan van a nyolcadik emelet. De megérte. Pihegve nézem, hogy a kalitkában az ötből már csak egy kismadár ugrándozik. Itt ülök, és Gross Arnolddal tölthetem az időt. Serényen keresgél, megmutat ezernyi kincset, közben mesél. Minden darabnak a történetét, emlékét, és nevető szemekkel fűzi hozzá saját véleményét, kicsit groteszkül, de komolyan. Időnként megszólal a telefon. Nem. Sípól a főtelen egy mozdony, és Arnoldka vagy felveszi vagy nem. Viszont pillanatokon belül vagy fél tucat apró mozdony kerül elő miniatűr vagonokkal. Aztán kettőt fordul, és vaskos albumot mutat tele fotókkal, meg hatalmas dobozt, benne ezer apró figura a H0-ás vasútyűgyűjteményhez. A viktoriánus kortól a húszas évekig rendszerezve stílus szerint picit átlátszó dobozokban.

Nem akar önálló kiállítást, régen nem adott el képet, azt mondja, nem is akar. Jól van így, ahogy van. Azt mondja, vakáción van, kivonult a köztudatból. Annak idején egy sort írt: Kilépek a Magyar Képzőművész Szövetségből. Mikor kérdezték, miért, azt válaszolta, így nincs honnan kitenni. Azután igazolványt mutat, fehér lap a köztársasági elnök hivatalának pecsétjével. Alul a szöveg: „visszavonásig

érvényes”. Mi az, hogy visszavonásig? Miért vonhatják vissza? Nevetünk a furcsa passzuson. Valóban ő maga a kortárs szecesszió. Olyan alkotásokkal, amelyek egyediek, nem utánoznak senkit. Finom rajzai, csipkeszerű, különösen megmunkált rézkarcjai tele vannak a valóság és az álom képeivel: városok, részletesen megrajzolt épületekkel, virágoskertek, városnegyedek, emberekkel zsúfolásig rakott utcák. Meg a szürrealisztikusan mesebeli álmfigurák, az emberfejű madarak, groteszk és elvarázsolt lények búvólik a miniatűrű rézkarcok nézőit. A valóságot, a várost, magunkat és a természetet kapjuk meg tőle átírva mesére.

Emeletes fadobozban színes ceruzákat mutat a hátam mögötti széken, és hozzá a rajzot, amit elkezdett vele. Félkészben is mestermű, de csak legyint rá szokása szerint, és tovább csapongunk.

– Apám egyszer gyerekkoromban vett egy vetítógépet, én meg mozit játszottam vele a szomszéd meg ki dobott filmdarabjaival. *Fellini* két filmjét szerettem nagyon: Az Országúton-t és a Nyolc és fél-t. Az rázott meg, hogy mennyire esendő az ember. Jobban is szeretem a mozit azóta is, mint a kiállítást.

Eszembe jut róla, amit mesélt. *Rózsa János* csinált régebben egy Gross Arnold-portréfilmet, a *Csudavilág*ot. Azután készült egy másik is, a *Játék*-film, amelyikben eredetileg szerepelt volna egy pár perces riportfilm *Kondor Bélával*. Munkájáról, terveiről beszélt benne a festő, barát. Az eredeti filmben még benne volt Kondor, saját szemével látta, azután nyomtalanul eltűnt. Ma már bármi megtörténhet. Pedig ez örökre pótolhatatlan, egyetlen felvétel volt. Ebből a művész-generációból már szinte senki sincs meg, mondja csendesesen, és elhallgat. Nézem, hogy a falon *Hieronimus*

Bosch Gyönyörök kertje, a polcon ametitst, a kis szekrényen egy csokor kék sóvirág mellett ott van keretben a legmeghatározóbb film, a Csoda Milánóban plakátja, láthatóan, kettészakadva, és hallgatom a történetét. Szőlő-stanicinak adták a két fél plakátot, két teljesen különböző helyen.

Gross Arnold minden képe csodálatos mesevilág, ahol mindig süt a nap, a vörösek és barnák, méléző kékek és ibolyák, sárgák és lilák, hamvas zöldek hihetetlen árnyalatai. Azt vallja, hogy kint a világban naponta bántják az embert, legalább a művészetnek szépnek és nyugalmat árasztónak kell lennie, ezért képeivel harmóniát közvetít a világba. Újabb képet támaszt elém. Klaszszikussá vált rézkarca, a Beszélgetések a barátságról kerül elő merőben új színezéssel. Sötét égőrózsaszínből halad a halvány hajnalpír felé, s sávok alatt ezernyi apó figura, mintha egy színes ásvány mintái lennének, de ő azt mondja: – Vasutaskemping! De olyan nincs is! és mosolyog hozzá. Felül a képen kisvonaat halad alatta zajlik, pezseg az élet. Tényleg a barátságról szól, csak nyitott szívvel kell nézni a képet, és korunk legnagyobb kortárs grafikusát. Tudni kell róla, hogy itt van közöttünk.

– Van magának ilyen? – kérdezi, és két könyvet kapok ajándékba, olyat, ami már sehol sem kapható. Az egyikbe rajzol is emlékül egy csillagszemű lányt. Az album tizedik oldalán Kondor Béla 1970. március 4-én elhangzott szavai állnak. Gross Arnold önálló kiállítását nyitotta meg így a Dürer-teremben: „Azt hiszem, méltatásra nincs szüksége, mert akik itt összegyűltek, nem zsákmacskára jöttek, hanem várákozással, és ez a várákozás biztosan beteljesül. Ha pedig meglepetés ért valakit, az külön öröm. Én mindig irigyletem azt a vidám mesebázárt, amelyik mintha teljes és szomorú képe lenne

valaminek, a szemem láttára kialakult. Merthogy bennem sokkal kevesebb a békesség – de jó lenne, ha több volna. És kevesebb a bizakodás, mint Arnoldban. Ezért is élveztem egy-egy újabb, de ismerősnek tűnő munkáját - rosszkedvemet gyógyították rögtön. De nem csak egy önálló játékosország született rézkarcokból és más holmiból – bár ez sem lenne semmi dolog – hanem igen egyszerű, tiszta és kézenfekvő grafikai műhelymunka: ennek az aprócška országocskának teljesen megfelelő, és attól el nem választható. Szétszakíthatatlanságuk egyben az igazmondás próbája: nincsen nyelvbtlás.”

Augusztus végén több mint 100 kiállítóval Közép-Európa legnagyobb ásványkiállítását és börtéjét rendezték meg Budapesten a Vasúttörténeti Parkban, és képzőművészeti meglepetés is volt: Gross Arnold mozdonyos rajzait és tájképes rézkarait csodálhatták meg az érdeklődők. A képek között három olyan alkotás is volt, ami még soha nem szerepelt kiállításon.

A Száz művész, száz év – Művészeti labirintus címmel nyílt kiállításon is szerepelt két Gross-alkotás. A Szent István-bazilikában augusztus 19-én vasárnap, *Mádl Ferenc* volt köztársasági elnök fővédnöksége alatt nyíló tárlat művészgenerációkat kapcsolt össze. A XX. századi nagy mesterektől a végzős főiskolásokig szerepeltek, olyan „társaságban” mint többek között *Aba-Novák Vilmos, Artner Margit, Barcsay Jenő, Berki Viola, Gross Arnold, Kernstok Károly, Körösfői Kriesch Aladár, Mácsai István, Molnár-C. Pál, Pátzay Pál, Rippl-Rónai József, Ruzicskay György, Stróbl Alajos, Szabó Vladimír, Szinyei Merse Pál* és *Szőnyi István*. A műveket még október 14-ig megtekinthetik az érdeklődők a Szent István-bazilika altemplomában.

(*Buda Lapja*, 2007. szeptember 19.)

Bálintné Kovács Júlia

A Házasság hete

A házasság hete rendezvénysorozatot minden év februárjában tartják, felhíva ezzel a figyelmet a házasság fontosságára. A kezdeményezést 1996-ban *Richard és Maria Kane* indította útjára az Egyesült Királyságban.

Ma már 4 földrész 21 országában rendezik meg a „Házasság Hetét” Bálint-nap környékén. (Február 14.)

Magyarországon a programot a Magyar Evangéliumi Szövetség és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa indította el 2008-ban, azóta minden évben megrendezik civil szervezetek és keresztény egyházak együttműködésével, számos település és közösség részvételével. A mozgalom célja, hogy megismertesse az emberekkel azokat a hagyományos értékeket, amelyek örömtelivé és sikeressé tehetik a házasságot, ami az egész

társadalom számára is előnyös, valamint hogy segítséget nyújtson a házasságra készülőeknek és a párkapcsolati problémákkal szembesülőeknek.

Magyarországon minden évben egy házaspárt kérnek fel, hogy legyenek a rendezvény arcai. A 2008-as kezdő évben *Döbrentey Ildikó* és *Levente Péter* előadóművészek, 2009-ben *Csókay András*

idegsebész, agykutató és felesége, *Altay Daniella*, 2010-ben *Süveges Gergő* újságíró és felesége, *Rudan Margit* képviselték a házasság hetét. A következő évben *dr. Szabó Endre* háziorvos, a Nagycsaládok Országos Egyesülete korábbi elnöke és *Szabóné Nemesy Krisztina* gyógyszerész, majd *Lackfi János* költő, író és *Bárdos Júlia*, *Bárdos Lajos* unokája adták a nevüket a rendezvényhez.

2013 óta a házasság hete központi programjainak fővédnöke *Herczegh Anita*, *Áder János* köztársasági elnök felesége, négygyerekes édesanya.

2015-ben a házasság hete jelmondata: „Megtartó hűség” volt. A rendezvénysorozathoz a keresztény egyházak mellett a kormány és a közmédia is csatlakozott.

2016-ban „A szeretet: szenvedély és döntés” jelmonddal szervezték a házasság hetét, melynek arcai *Hegedűs Endre* és *Hegedűs Katalin* zongoraművészek voltak.

A 2017-es házasság hete arcai *Madarász Isti* filmrendező és felesége, *Kerekes Monika* voltak. A rendezvény jelmondata: „Veled kiteljesedve”.

2018-ban *Zámbori Soma* színművész és felesége, *Fazekas Rita*, a házasság hete

Gorove család az unokák felével

háaspár-arca az „Éltető sodrásban” motót választották.

A 2019-es házasság hete arcai **Gorove László** mentőorvos, katolikus diakónus, és felesége: **Gorove Kriszta** angol–német szakos tanár, akik öt gyermeket neveltek fel, tizenkettedik unokájuk születését várják, és huszonöt éve foglalkoznak házassági felkészítéssel. A rendezvény idején elmondta: „Rendezvény egy életen át”.

Forrás: Wikipédia, (szerkesztve, kiegészítve)
Büszkeséget éreztem, mikor a hírt meghallottam a DUNA-TV-ben, és elhatároztam, hogy most végre megvalósítom régi tervemet, és összegyűjtöm, összeszerkesztem mindazt, amit erről a nem mindennapi erdélyi örmény gyökerű családról olvastam, és megosztom a Füzetek olvasóival.

(folytatjuk)

Karácsony Ernő kiállítás megnyitóján

Hölgyeim és Uraim!

Legutóbb 2017-ben Szamosújváron, egy kamara tálrat keretében ismerkedhettünk **Karácsony Ernő** festményeivel és grafikáival. Akkor az Erdélyben föllelhető művekből szerveződött a kiállítás. Ez alkalommal a magyarországi gyűjtemények darabjaiból álló válogatás villantja föl a festő alkotói arcképét.

Egy kényszerűen lezárt életmű fragmentumaival találkozunk. A **Tarisnyás Csilla** gondozásában megvalósult emlékkiállítás alkalmat kínál, hogy nagyvonalakban bepillantassunk a **Karácsony Ernő**t foglalkoztató témákba, ráleljünk sajátos stílusára, alkalmazott technikáira. Természetesen a művek egyben önvalomások is. Hol beszédesebbek, hol szűkszavúbbak. Ilyen értelemben is lehet sokatmondó például egy tájbázolás vagy akár egy napraforgós csendélet.

Harminc évnyi alkotói tevékenység, mintegy ötven hazai és külföldi kiállítás vallanak e termékeny pályáról. Immáron hetedik alkalommal állhatok a festő képei elé. Hirtelen felidéződik bennem például az Operaház Vörös Szalonjában

tartott megnyitó előtti néhány perc, az eseményre összegyűlt és a képeket nézegető emberek csoportja. Ezenközben **Karácsony Ernő** kissé szorongva, félrehúzóva és elgondolkodva várta az ilyenkor szokásos vernisszázs-ceremóniát.

Az emlékkiállítás főszereplője erdélyi magyarörmény származású székely képzőművész. A Nagybányához kötődő festődinasztiából származott. Apai nagybátyja **Karácsony János** festőművész. Érzékeny akvarelljeit a Magyar Nemzeti Galéria őrzi. A székelyudvarhelyi születésű **Karácsony Ernő** szinte genetikusan, zsigereiben érezte a közvetlen természet-élményt, azonban nem volt Nagybánya-epigon. Ő egy más kor gyermeke.

Nyugtalanságára, mozgalmas életére ráfelelnek tájfestményei. Elsősorban fái tolmácsolják lelkiállapotát, mely nem derűs. „Depressziós térségek festőjeként, annyi kint, tehetetlenséget átélve, lehetnék-e más? A derű festője egy derűsebb történelemmel lehetnék.”- nyilatkozta 1997-ben. Ezek a teremtmények, olykor feszületben végződve, büszkén törnek

az ég felé, megtörnek, hajladoznak. Akárcsak alkotójuk. Ahogyan a vihar tépi őket, ahogy a nap rájuk süt. Őszszemosódnak egymással, fölfelé felhők, párák, ködök baljóslatú gomolygásában folytatódik a látvány. Nincs éles határ ég és föld között, a valóság és az álom között sem. A természet fájdalomtól vonagló arcot ölt, szél súvít a kínban tekergő formákban. De néha, pillanatokra becsillan a fény, ettől elviselhető. Fenyők adják elő drámájukat. Velük azonosul a fenyő-lelkű művész. A tájfestő a természetből átéltelmezett, szinte végtelenített formákkal jeleníti meg az álmat, ébredést. A táj- és hangulatélmény a szent Hargita erdeinek, tisztásainak megörökítésekor a legőszintébb. Ilyenkor szinte gyöngédséggel övezi a szigorú és fonséges hegyeket, a hajnali és őszi vidéket. A Gyilkos-tó fatörzsei képtelenek kiszakítani magukat a táj líderces fogságából. A dinamikus ecsetvonásokkal felvitt izgatott sárgák, lilák, izzó vörösek jól visszaadják **Karácsony Ernő** vibrálását, belső háborúját. A néhol alkalmazott józan fehér kereten futó színes vonal is utal a belül dúlő háborgásra. Ez az apró utalás ötletes megoldást kínál a valóság és a látomás elválasztásához. A drámaiság mellett olykor egyfajta ösztönvilág férkőzik a képekbe. Másutt meg ráérünk, hogy az átírt stílusban fogant művek tulajdonképpen lelkiállapot kivetítések. Intenzív színei magukkal rántanak, feszültséget keltenek.

Sok érdekes példát találhatunk arra, hogy **Karácsony Ernő** művészi útja milyen ígéretes kifejlődés felé vezetett volna.

Ebből a szempontból is említem a magyar állatorvos tudósokról festett, rajzolt találó portréit vagy az itt kiállított arcképeket.

Kérem, ismerkedjenek a képekkel és köszönöm figyelmüket.

Budapest, 2018. 11. 14.

Tarisnyás Csilla

Asociația In Memoriam Jakobovits Miklós Társaság Jakobovits Miklós díj – 2019

Immár hetedik alkalommal kerül átadásra a RMDSZ Bihar Megyei Szervezete és az **In Memoriam Jakobovits Miklós Társaság** által létrehozott *Jakobovits Miklós-díj*.

Ezzel a díjjal állítunk emléket *Jakobovits Miklós*nak, a Munkácsy- és *Arshile Gorky* díjas festőművésznek, aki a Bihar megyei RMDSZ egyik alapító tagja, és aki munkásságával a város hírnevét öregbítette nem csupán az országban, hanem a határokon túl is, világszerte.

A díjat szakmai kuratórium ítéli oda és minden évben január 22-én, a Magyar Kultúra Napján adnak át egy olyan személyiségnek, aki a képzőművészet, a művészet-történet, képzőművészeti menedzsment területén végzett kiváló tevékenységével hozzájárult az Erdélyi képzőművészet hazai és nemzetközi megismertetéséhez.

Jakobovits Márta

Ez alkalomból *Hegedűs Ferenc* vállalkozót, egy olyan székelyföldi személyiséget tüntetünk ki, aki volt tanárainak, *Kosztándi Jenőnek* és *Kosztándi Katalin* képzőművészeknek múzeumot hozott létre és működtet a Kézdivásárhely főterére néző, impozáns épületében és tette azt azért, mert egy életre megszerettették vele a művészetet.

Műtermeket hozott létre képzőművészeti tevékenységre vágyó gyermekek / fiatalok számára, ahol szakemberek irányítják a különböző művészeti foglalkozásokat. Művészeti tábort, művészeti eseményeket szervez és szponzorál.

Önzetlensége, művészeti és szociális érzékenysége példaadó.

A díjat (diploma, plakett, kisplasztika) átadják:

– *Jakobovits Márta*, Ferenczi Noémi-díjas keramikusművész, Jakobovits Miklós özvegye,

– *Márton Árpád*, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével kitüntetett, Magyarörökség-díjas, csíkszeredai festőművész,

– *Tank Szigeti Ildikó*, a Bihar megyei Magyar Vállalkozónők Egyesületének elnöke.

– *Jovián György*, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Munkácsy-díjas festőművész
Laudáció : Márton Árpád

Köszöntés: Tank Szigeti Ildikó

Idén is az identitás ápolása a fő cél

Fényképiállítással, könyvbemutatóval indította az évet a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület. Kugler Ferenc és Horváth Zoltán György fotótárlata mellett Pálffy Gyula könyvének bemutatóján vehettek részt az érdeklődők szombat délután. Az egyesület vezetője, Kulcsár László lapunknak elmondta: ebben az évben is az örmény identitás ápolása a fő cél.

Kiállítás és könyvbemutató. Lendületesen indítják az évet. Fotó: Kulcsár László

Kugler Ferenc Kalotaszeget bemutató, valamint *Horváth Zoltán György* Erdély értékeit hirdető fényképtárlatát tekinthették meg az érdeklődők a gyergyószentmiklósi örmény közösségi házban, szombaton. A szervező egyesület elnöke, *Kulcsár László* azt mondta, páratlan szemléletmódon keresztül láthatták az érdeklődők Kalotaszeg szépségeit, míg az erdélyi városokat – főként építészeti szempontból – bemutató kiállítást illetően megjegyezte, elgondolkodtatja, ugyanakkor vezeti is a megtekintőjét.

Pálffy Gyula Szenkovits Marci mókái – Egy furfangos örmény kalandozásai Erdélyben című könyvét is bemutatták az eseményen, majd kötetlen beszélgetés

alakult ki a művészek és a rendezvény résztvevői között.

– Többnyire megvalósítottuk terveinket – összegzett az elmúlt évet illetően *Kulcsár László*, mondván: pozitívan indult a Szent Anna-kápolna tatarozását célzó projektjük, ezúttal is sikeres volt az örmény művészeti fesztivál, emellett pedig a közösségi ház emeletét is használhatóvá tették.

Az új évvel kapcsolatban rámutatott: igyekeznek havonta szervezni egy-egy örmény napot, amikor különböző programokkal várják a közösség tagjait – és nem csak –, de természetesen a megkezdett projektekről, illetve a megszokott eseményekről sem mondanak le.

Kertész László
(Hargita Népe, 2019. január 14.)

„Keresztes” kávéház – Szentegyház utca 8 szám, Kolozsvár – <http://kolozsvar1867.blog.hu/>

Pepi, Pali meg a harmonika Ördöge

2019. február 17-én XII. alkalommal tartották meg a budaváriak az Örmény Nemzetiségi Napot. Komoly létkérdésektől a felhőtlen vidámságig –, gyerekektől idősekkig –, mindent átfogó találkozóra került sor a Márványmenyasszony étteremben.

A Tisztelt Publikum „követelésének” tetünk eleget, amikor a hagyományos Örmény Nemzetiségi Naphoz újra budavári

Várady Mária színművésznő

helyszínt, a historikus múlttal rendelkező Márványmenyasszonyt választottuk.

Annak meg éppen itt volt az ideje, hogy a huszonegy év óta töretlen lendülettel működő Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök-asszonyát, dr. Issekutz Saroltát kérjük fel a megnyitó megtartására. Hangulatos identitás-megőrző bevezetője mind értékeinket, mind tennivalóinkat felmutatta. A 350 éve letelepedést nyert örmények mai vezetőjeként bámulatra méltó precizitása és szorgalma eredményeit önzetlenül a közösség javára egyre csak gyarapítja. Mindent megtesz, amit lehet! A 2019-es évben induló honlap, a magyarörmény tudástár, a XXI. század eszközeivel őrzi múltunkat, építi jövőnket!!!

Régi vágyunk teljesült azáltal, hogy Kilyén Ilka Magyarörökség díjas színművésznő elfogadta meghívásunkat. Őt kontinens magyarjai ismerik, szeretik, - és Ő örömmel válaszolt felkérésünkre. Kivételes mélységű, múltba tekintő műsora jelezte: a magyarság, és így az erdélyi örménység is, iszonyú csapást szenvedett el éppen száz éve. És mégis élünk. Emlékezünk. A vagonlakó menekültekre, akik hitüket és a Magyarok Istenére tett hűségüküket nem cserélték fel egy kötelező román királyra teendő hűségükkel. Vállalták az üldöztetést és a nyomort. Mint Kós Károly is. Eddig ismeretlen politikai fondorlatok sodortak minket megalázó helyzetbe. Lélekből szóltak a dalok, Kilyén Ilka érzékeny rezdüléseket közvetítő hangján! Rég egygyé vált Ő már közösségünkkel a marosvásárhelyi örményeket gyámolítva. Ilka művészként és emberként nagy nyereség a magyarörmény közösség számára. Hosszú vastaps kísérte előadását!

dr. Issekutz Sarolta

Dr. Hovhannesian Eghia szelleme újra köztünk van. Dr. Tarján Balázs Mechitar c. egyetemi docens, a gödöllői nagy armenológus unokája, és aki családi örökségének gazdagítója, most borszakíró minőségben jött el közénk. Megtisztelő, hogy első közlésben hallhattuk nagybecsű tanulmányát, idézetek gyöngyszemeivel ékesítve –, igazi mélységében elmélkedett *Ady és a bor kapcsolatáról*. Esszéjében új utat talál Ady megközelítésére. És ami

Dr. Tarján Balázs Mechitar tudós irodalomtörténészeknek elkerülte a figyelmét, új dimenzióba tette át Ady Endre „boros” költeményeit. A szenvedély, mint társadalmi jellegzetesség –, a magyar népfajra jellemző virtus egyetemességében jelenik meg *Petőfi – Arany – Ady* költészetében.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak Dr. Tarján Balázs címzetes egyetemi tanár úrnak és Barátainak, akik rendezvényünk eleganciáját emelve, pazar borokból – (KOCH Borászat, 2017-es évjárat) rendeztek borkóstolót a 130 fős vendégcsere részére. Köszönjük e nagylelkű és gálás gesztust!!

135 éve született Mály Gerő komikus színművésziünk. Alakja méltó

Kilyén Ilka színművésznő

az emlékezésre. Ezt tettük, felidézve utánozzhatatlan egyedi hangját. A Sinka Sára vezette gyerekcsapat a körönség között röpködve osztotta szét Mály Gerő azaz Pepi dalának szövegét. Így együtt énekeltük a halhatatlan művésszel, hogy „szeretlek Téged nagyon... öröm lesz az életünk...”

A műsor sztárvendége Benkő Péter kétszeres Jászai Mari-díjas, Madách díjas színművész volt. Sztár, mint Jávora Pál. Akinek az élete ihlette meg Ruzs Milán színművész-író-rendező, hogy színpadra állítsa Jávora Pál gazdag életpályáját. Ily fordulatokban gazdag Benkő Péter művészi pályája is, a filmszerepek sármőrjétől a súlyos színpadi

Balról: Lakatos Miklós, Benkő Péter, Ruzs Milán

terjesztője dr. Issekutz Sarolta elnök-asszony bevezetőjében hírt adott a XXI. századi technikát hasznosító elektronikus tudástáról. Merítsünk ebből a magyarörmény kincsből, hogy elődeinkhez méltón példás szeretetben, egyetértésben, örömben élhessük életünket sokáig! Nagyon sokáig éljünk, mint

Benyik Béla úr, az est alakításokig. Részletet láthattunk a *Jávor Pál utolsó mulatása* című előadásból, kiegészítve egy „nagy shaw” briliáns elemeivel. Benkő Péter gyönyörű szenvedélyes játékaival, egyéniségének varázsával megismételhetetlen élményt nyújtott számunkra. És valóban a harmonika lenyűgöző Ördöge Ruzs Milán, aki elsőpró sikert aratott, s mi szájátva hallgattuk játékát. Szakmai tudása határtalan művészi alázattal párosul. Jelenlétével biztonságot teremt –, szeretetével bátorít. A Magyarországi Szerb Színház igazgatójaként kiváló csapat élén áll.

S ha Jávor (vagy örmények), akkor a mulatáshoz édes hegedűszó is kell. Ezt csillogtatta meg nekünk *Lakatos Miklós*, 25 éve a Márványmenyasszony primása. Boldog, andalító, vérpezsdítő, csillapító, fájdalmas ZENE. Ennél többet csal ki hegedűjéből Miklós!

A XII. Örmény Nemzetiségi Nap újra gazdagította a Budavári Polgárok életét.

Tudjuk, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület morális muníciója arra kötelez, hogy értékeinket megőrizzük és tovább adjuk unokáinknak. Kultúránk fáradhatatlan

doyen-je, és *Petelei Edit* úrhölgy, fődj nyertes tagjai közösségünknek, akiket az est Háziasszonya, *Várady Mária* színművész virággal, szeretettel köszöntött. Az *ANI-Budavári Örmény Színház* nívós produkciói közé írhatja a Pepi, Pali meg a harmonika Ördöge címűt is.

A Budavári Örmény Nemzetiségi Önkormányzat képviselő testülete, *Szűcs Enikő*, *Sasvári-Merza Krisztina* és *Várady Mária* köszönjük, hogy a csodás Közön-séggel együtt ilyen rangos rendezvénnyel járulhattunk hozzá hagyományaink megőrzéséhez!

Várady Mária,
BÖNÖ elnök

A fiatalok asztala

Elűztük a telet! Együtt báloztott a budapesti közösség

Összegyűltek közösségünk tagjai, hogy tartalmas műsor keretében búcsúztassák együtt a telet és ünnepeljék a tavaszt. Az ünnepségen második alkalommal adták át a legeredményesebb honvéd tisztjelöltnek járó Czetz-díjat, de a bál alkalmat adott

Esztergály Zsófia
Fotó: Kabdebó

arra is, hogy adománygyűjtési lehetőséget biztosítson a Magyar Református Szeretetszolgálat számára, amely a szíriai Örmény Református Gyülekezetek Közösségének vasárnapi iskola programját támogatja. Az eseményen részt vett *Kiss Bertalan*, a Miniszterelnökség Üldözött Keresztények Megsegítéséért és a Hungary Helps Program Megvalósításáért Felelős Államtitkárságának főtanácsadója, *Dr. Hermann Róbert*, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokának tudományos helyettese, *Siposné prof. Dr. Kecskeméthy Klára* ezredes, a magyar Hadtudományi Társaság alelnöke, valamint *Dr. habil. Jobbágy Zoltán* ezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtiszt képző karának tudományos és nemzetközi dékánhelyettese. A bál háziasszonya *Esztergály Zsófia*, a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, fővédnöke *Tarlós István*, Budapest Főváros főpolgármestere volt.

Mi tudjuk, kik vagyunk és honnan jöttünk, ezért vagyunk képesek az összefogásra is.

Örömteli, hogy ilyen sokan gyűltünk egybe, és még inkább az, hogy ennyien tartják fontosnak nemzetiségi hovatartozásukat és a hagyományok ápolását – fogalmazott *Esztergály Zsófia* ünnepi beszédében. Az elnökszónya így folytatta: mai világunkban ez egyáltalán nem magától értetődő dolog, hiszen a feszültségektől nem mentes hétköznapiak éppen ennek az ellenkezőjét sugallják az európai társadalmaknak. Mi tudjuk, kik vagyunk és honnan jöttünk. Azt is tudjuk, hogy a múlt tisztelete és ismerete teszi bölccsé és teljessé jelenünket, meghatározva ezzel a jövőt. Azokat a példákat, amelyeket a keresztény-keresztény örmény nép mutat hitének megtartásában, valamint az erdélyi örmény diaszpóracsoport képvisel, érdemes követni. *Lázár Vilmos*, *Kiss Ernő* aradi vértanúk, *Czetz* és *Görgei* honvédtábornokok életútja és bizonyágtétele információval lát el bennünket. Életük és küzdelmük nem volt hiábavaló.

Dr. Hermann Róbert, Molnár Bernadett,
Dr. habil. Jobbágy Zoltán,
Siposné prof. Dr. Kecskeméthy Klára

Czetz János emlékét őrizve

Esztergály Zsófia, a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke, valamint Dr. Hermann Róbert, a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokának tudományos helyettese ünnepélyes körülmények között adta át a Czetz János-díjat, melyet az önkormányzat Közgyűlése az örmény-székely származású Czetz János, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc legfiatalabb honvédtábornoka, az argentin hadsereg ezredese előtti tisztelgés, emlékének méltó megőrzése érdekében alapított. A kitüntetést az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán tanuló, legeredményesebb katonahallgatója veheti át, minden évben. A díjazott, egy bronzplakett mellett, egy *Kövér György* művész által gidófalvi fából faragott, székely és magyarörmény, valamint honvédségi motívumokkal díszített emléktárgyat kap.

Idén, a szabadságharc lezárásának 170-ik évfordulóján, *Molnár Bernadett* honvéd tisztjelölt, a Katonai Repülő Intézet Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Üzemeltetés szakának hallgatója vehette át az elismerést. Mint a méltatásban elhangzott, Bernadett

Esztergály Zsófia átadja a Czetz János-díjat
Molnár Bernadettnek

a Repülésirányító és Repülő-hajózó Tan-szék demonstrátoraként munkájával folyamatosan segíti az oktató munka színvonalának emelését. A Katonai Repülő Intézetnél folyó tudományos kutatómunkában hallgatói kutató asszisztensként eredményesen tevékenykedik. Folyamatos, magas szintű munkája eredményeként Köztársasági Ösztön-díjban részesült. A Katonai Repülő Intézetnél tanuló honvéd tisztjelöltek közül kiemelkedik önként vállalt, a közösség érdekében végzett munkájával. Előjárói és társai megbecsülését szerénységével és nagy munkabíráásával vívta ki. Dr. Hermann Róbert a díjátadás alkalmával, Czetz János életét ismertetve így fogalmazott: az örmény származású honvédtábornok a szabadságharc idején nagyon fiatal volt: ő volt az, aki a legalacsonyabb rangból kezdte pályafutását, de már ott megmutatkozott, hogy nemcsak szakmai diszciplináris dolgok érdeklik, de magyar hadtudományi irodalomnak egyik legfontosabb művelője is volt. Bem, érdemei elismeréseként előléptette őrnagyból alezredessé, később ezredessé, majd 1849-ben tábornokká. 1850-es emigrációja után, hosszabb szünet után került Dél-Amerikába, ahol, mint tudjuk, a katonai térképészeti intézet megalapítója lett, valamint Argentína első katonai

felmérésének elkészítőjeként öregbítette a magyarörmények, a székelyek hírnevét. Czetz kitartó, mindennek megfelelő, kiváló életének emlékezete vezette a Fővárosi Örmény Önkormányzatot, amikor ezt a nagyon méltó díjat alapította, és remélhetőleg, azok, akik megkapják, méltók Czetz tábornok örökségére.

Örmény temperamentummal, vidáman üztük el a telet

A díjátadó után a farsangi programmal megkezdődött a multság is, a Magyarországon egyedülálló és népszerűségnek örvendő *Group Duduk Együttes* felejthetetlen kaukázusi örmény muzsikáját hallhatta a közönség, sok-sok dudukkal és zourna-val. Majd a nem-

Group Duduk Együttes

zetiségi *Artashat Színház Szenkovics Marci mókái* című előadása következett. A produkció alapjául a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a Romanika Kiadó gondozásában megjelent, *Pálffy Gyula* által írt mű szolgált. A színpadon korabeli nyelvezettel vidám szituációs történetek elevenedtek meg a magyarörmény főhős bohókás karakterén keresztül, bemutatva a korabeli Erdély településeinek hétköznapijait, azok magyar-székely társadalmát és bennük az örményeket,

Sedaa Együttes

könnyed hangvételben jelezvén a beilleszkedési súrlódásokat.

Ezt követően hatalmas sikert aratott a különlegesnek számító és nemzetközi hírű *Sedaa Együttes* nagyszabású élő koncertje. A csapat külföldről érkezett, nevük perzsául "hangot" jelent. Egzotikus zenéjük összeköti a hagyományos mongol sztyeppe zenét a keleti irányzattal, ami összességében rendkívüli és lenyűgöző hangzást nyújtott.

A jó hangulatú estén az önkormányzat a résztvevőket autentikus gasztronómiai

Artashat Színház

élményként örmény magos piláffal vendégelte meg. Végül pedig fergeteges, közös tánc zárta az eseményt.

A bál támogatói voltak a II., a IX., a XII., a XIV., valamint a XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok.

Szerző, fotók:
Fővárosi Örmény Önkormányzat

Gyertyánffy Ágnes

Kicsi, furcsa életem – I. rész

Előszó

Én az életben szinte semmit sem csináltam, velem csak történtek a dolgok. Hogy ezek a történések rajtam kívül mennyire érdekelhetnek mást, nagy kérdés. Talán csak annyiban, amennyiben általános történet, ami másokkal is megtörtént, s én egy vagyok a sok szemtanú közül. Kicsi, furcsa életem összefonódik kicsi, nekem végtelenül kedves hazám történetével, azzal, ami generációkkal előttem történt családom tagjaival is, és rajtuk keresztül velem is. A történelmi hűség kedvéért tehát megpróbálok igazat írni. Ebben Isten segítsen.

Azt szeretném érzékeltetni, hogy a XX. sz. történelme hogyan és milyen mértékben szól bele egy kisember életébe, hogy hogyan éltem meg – alulnézetből – a század turbulens történelmét.

Komáromban születtem 1938. május 26-án, áldozócsütörtökön, amely dátum csak azért fontos, mert épp aznap volt a nagy katolikus eucharisztikus ünnepségsorozat fő ünnepe. Ez azzal járt, hogy a vonatok már napokkal előbb olyan zsúfoltak voltak, hogy anyám nem tudott időben elutazni Budapestre, Komáromban pedig nem volt kórház. Így otthon születtem, a komáromi méntelepen, mint a többi csikó, lévén apám a komáromi állami méntelep parancsnoka és lakásunk is – egy szép nagy kertes ház – a méntelepen volt. Bátyám 8 és fél éves volt ekkor. Tudta, hogy otthon fogok megszületni, és reggel kérte, hogy „mutassák meg azt a gyereket”. Nézegetett, majd udvariasan annyit mondott anyámnak: „inkább érdekes, mint szép.” Az iskolából hazajöve nagyanyám megkérdezte bátyámat, hogy elmesélte-e a fiúknak, hogy kishúga született? „Hogyne, hogy elcsábítsák!” – válaszolta. Ezekre persze nem emlékszem, csak a családi legendáriumból tudom. Mint ahogy azt is, hogy amikor fél éves voltam, 1938 őszén,

amikor Felvidék visszatért Magyarországhoz, és a magyar katonák a házuk előtt vonultak át a komáromi hídon Észak-Komáromba (az igazi, városias Komáromba), nagy tömeg szegélyezte a csapatok vonulási útját, s ehhez a tömeghez csatlakozott az egész háznép, annak rám felügyelő része is, engem teljesen soromra hagyva. Állítólag már akkor tanúságát adtam hazafias lelkesedésemnek, mert mire a háznép hazajött, a díványon, ahol otffejtettek, a magam eszközeivel kirajzoltam Nagy-Magyarország térképét.

Erdélyi évek

1940-ben, amikor Erdély visszajött, apám, mint Erdély szülőtte, kérte Erdélybe helyezését, s így két és fél évesen nekivágtam a hosszú útnak egészen Csíkszeredáig, ahol apám megszervezte a székelyföldi állami méntelepet, melynek egyszersmind parancsnoka is volt (alezredesi rangban). Erről az útról már néhány emlékképem van, mert éjjel indultunk

útnak Budapestről. Azt mesélik, hogy a vasúti fülkében minden útitárshoz egyenként odamentem és megkérdeztem tőle, hogy hova utazik, mert hogy mi Erdélybe.

Csíkszeredára már jól emlékszem. Szép, nagy lakásunk volt, ami mindig tele volt vendéggel, mert a visszatért Erdély igen divatba jött és rengeteg rokon meg ismerős jött le látogatóba. A jobb módúak szállodában szálltak meg, a szegényebbjé meg nálunk. Emlékszem olyan nyárra, amikor Édesanyám heteken át matracon aludt nálam a gyerekszobában, mert az ő ágyában valami pesti rokon aludt. Ezt persze nagyon élveztem. Nálunk nem volt „frajlejn” (nevelőnő) mert anyai nagyanyám velünk élt, s így ő nevelt minket, ami jobb megoldás volt, mint a nevelőnő, akit fizetni kellett volna, mert a katonatiszti fizetés nem volt valami nagy. Ha a lakásban nem is, de azon kívül az udvarban, a méntelepen, az istállóban minden az államé volt. Még most is hallom nagyanyámat, amint figyelmeztet: „Azt ne bánts, az az államé!”

Annyiszor hallottam ezt, hogy egyszer megkérdeztem nagyanyámat, hogy az állam mikor jön hozzánk látogatóba. Úgy gondoltam, hogy ha itt minden az övé, akkor ő a leggazdagabb rokonunk, és nem érttem, hogy eddig még miért nem jött el hozzánk látogatóba. Nagyanyám valami olyasmit mondott, hogy az állam nem rokonunk és nem is egy ember. „Hát akkor ki az állam?” – kérdeztem. Nagyanyám azt mondta, hogy azt most még nem értem meg, amibe bele is nyugodtam, csak az iránt érdeklődtem, hogy ha majd nagy leszek, meg fogom-e érteni. Nagyanyám megnyugtatóan, hogy igen. Hát azt aztán az ötvenes években jól megértettem.... Jellemző a két háború közötti korra, hogy akkor az állam vagyónára

jobban vigyáztunk, mint a magunkéra. Ez a menekülés alatt is így volt. A rekvi-ráló német katonáknak először a saját holminkat adtuk le, utoljára azt, ami állami volt, s mint ilyet menekítettük. Apám tudta, hogy azzal el kell számolni. Nem voltunk elkényeztetve, még a jómódú rokonok is csak kisebb ajándékot hoztak. Nagyanyám unokatestvére is járt nálunk férjével, *Stühmer Frici* bácsi gyerekkorossal, és emlékszem, hogy egy doboz csokoládét hozott meg egy nagy Stühmer-katalógust, amit unokatestvéreimmel behatóan tanulmányoztunk, de nem kaptunk belőle semmit. Tudatosan neveltek szerényen, és milyen jól jött ez a későbbi néhez időkből... Egy-egy híres ember is jött Pestről, persze mi gyerekek azt nem tudtuk, hogy kik-mik. Arra emlékszem, hogy *Dohnányi Ernő* is járt nálunk, sőt nálunk is lakott az „unokahúgával”, mert jobban tetszett neki nálunk, mint a szállodában. Arra a jelenetre emlékszem, amikor játszott a zongoránkon (elég jó bécsi Bösendorfer zongorája volt apámnak), és apám lapozott neki. Ezen kicsit elcsodálkoztam. A felnőttek azt mondták, hogy Dohnányi Magyarország leghíresebb zongoristája. Lehetséges, hogy addig azt hittem, hogy a papám tud legjobban zongorázni a világon.

Egy idő után (1 év, 2 év??) Csíkszeredáról a méntelep **Kőröspatakra** költözött az állam által megvásárolt Kálnoky-kastélyba. Ez egy U-alakú kastély volt, amelynek az egyik szárnyában mi laktunk, a másik szárnyában a méntelep irodái és néhány katoná, a harmadik szárny pedig kissé romos volt, ahova a Csíkszeredáról hozzánk látogató, velem egyidős, 4 éves Erzsébettel és 5 éves János unokatestvéreimmel „iratozni” jártunk. Hogy hogy engedhették meg a felnőttek, hogy a *Kálnoky család* régi papírjai

között turkáljunk, a mai napig nem értem, de mi igen jól szórakoztunk. Sokszor mentünk ki kocsival a sepsiszentgyörgyi állomásra a továbbra is bőven özönlő pesti vendégek elé. Azt is nagyon élveztük. Télen a hintó után köthettük a szánkónkat

Kálnoky-kastély

a nagy hóban. A felnőttek jörigeztek, azt mi csak néztük. A kastély nagy parkjában sokat játszottunk, mindig ott reggeliztünk a hatalmas fenyők alatt, és sokat jártunk a méntelep istállóiba, a patkoló kovács műhelyébe. Az istállószag a mai napig gyerekkori emlékeket ébreszt bennem. A méntelep Bedő nevű kovácsának velem egyidős gyerekei voltak, akikkel gyakran játszottam. Egyszer mondtam is anyámnak: „A Bedőék olyan gazdagok, hogy két zsák búza áll benn a szobájukban.” Szüleim átjártak a szomszédos **Árkosra Szentkereszt**y báróékhoz. Ez egy idős testvérpár volt, az asszonyra nem emlékszem, de az öregembernek hatalmas fehér szakállja volt, és ezért egy kicsit félttem tőle. Szüleim nagyon szerették a komolyzenét. Apám igen jól zongorázott, anyám pedig sokáig tanult énekelni. Szentkeresztynél (akik nagy **Wagner**-rajongók voltak, és minden évben elutaztak Bayreuthba) hallottam először a Tannhäuserből a csarnokáriát

(anyám énekelte apám zongorakíséretével) és ez nagy benyomást tett rám. Anyám sok **Schubert** és **Schumann** dalt is énekelt náluk és otthon is, és ez nekem a mai napig olyan zene, mintha anyanyelvemet hallgatnám. Kisgyerekkorom és a bajorországi menekülés ideje jön vissza.

Azt csak anyám elbeszéléséből tudom, hogy többször járt nálunk **Wass Albert** (neki is voltak lovai és „ló-ügyben” járt nálunk), és ilyenkor mindig az ölébe vett és mesélt nekem. Állítólag a „Tó- király és Szille” c. mesét nekem írta. Mikor legutóbb Erdélyben jártam, megvettem ezt a mesekönyvet, de nyomát sem találtam annak, hogy nekem ajánlotta volna. Különböző szép és érdekes történet. Sajnos, nem emlékszem **Wass Albert**re, annyi felnőtt járt hozzánk, az ő világuk egy „emelettel” feljebb volt, a mi gyerekvilágunk máshol játszódtott le.

Menekülés Erdélyből Magyarországra

1944 októberének egy éjszakáján a felnőtteknek néhány óra alatt kellett összecsomagolniuk a menekülésre. Az előzmény az volt, hogy éjszakánként már a park felől lövöldözés hallatszott. Orosz vagy román partizánok lehettek. Katonaember nem indulhat a maga szakállára sehova, csak ha parancsot kap. De a nagy felfordulásban nem érkezett Budapestről parancs. Apám meg akarta várni a parancsot a menekülésre, de beosztottja, **Igaz Kálmán** százados (?), nagyon bölcsen, azt mondta, ha ma éjjel nem indulunk, másnap mindnyájunkat felkoncolnak a partizánok. Erre apám beadta

a derekát és 178 ménnel, hintókkal, szekerekkel, legénységgel elindultunk az akkori Magyarország legkeletibb csücskéből, a Sepsiszentgyörgy melletti Kőröspatakról Nyugatra, egyelőre Kolozsvárra. Az állandó repülőtámadások, mélyrepülések miatt a ménessel csak éjjel menetelhettünk, nappal erdőkben kellett megvárniuk a sötétedést, hogy elindulhassunk. A felnőttek elbeszéléséből tudom, hogy olyan naivak voltak, hogy azt hitték, ez a menekülés csak néhány hétig tart majd és utána visszatérhetünk Kőröspatakra. (Erre 40 év múlva került sor, turistaként.) Kirándulásnak fogták fel a dolgot. A legények (fiatal székely katonák, mert az állami ménesek a honvédelmi minisztériumhoz tartoztak) tüzet csináltak, szalonnát sütöttek. A lovak nyugtalankodtak, állítólag nagyon nehéz méneket féken tartani, mert a mén kancát ugyan soha nem bánt, de a ménék egymás között annál agresszívebbek. Később hallottam, hogy mekkora bravúr volt a székely legénységtől, hogy úgy vezették a ménest, hogy egy ember ült az egyik ménen, a másik mént pedig kötőféken vezette. Így menekülni a közeledő front elől nem kis tett volt a legénység részéről. Mi nagyanyámmal nem mentünk egészen Kolozsvárig, hanem csatlakoztunk a Nemzeti Bank menekülő csoportjához (nagybátyám a csíkszeredai Nemzeti Bank helyettes vezetője volt), és Csíkszeredától már teherautón mentünk Kolozsvárig, itt ismét együtt voltunk unokatestvéreimmel. Nagyanyám a fejesztett menekülésben sem feledkezett meg arról, hogy a Pinocchio könyvet elhozta magával, és emlékszem, hogy a nagy zötykölődésben a teherautón Pinocchio izgalmas történetét olvasta fel nekünk.

Ahogy közeledett a front, még a kőröspataki menekülés előtt, anyám önkéntes

ápolónőként bejárt a 7 km-re lévő sepsiszentgyörgyi kórházba a háborús sebesültek, német és magyar katonákat ápolni. A németek csodálkoztak, hogy a magyar kórházban külön részlegben ápolták a tisztet és a legénységet, náluk mindenki egyforma ápolást, kosztot és helyet kapott, ők demokratikusabban gondolkodtak, mint mi magyarok. Anyám egy-egy lábadozó beteget hazahozott egy napra Kőröspatakra. Egy németre emlékszem, aki boldog volt, hogy annyi hónap frontszolgálat után egy barátságos otthonba hívták, ahol muzsikálni lehetett. Úgy emlékszem, hogy zongorázott nekünk, meg boldogan hallgatta a szüleim muzsikáját. Anyám a menekülés alatt végig ápolónői ruhában, fityulában, pelerinben járt és útközben is segített, ahol kellett.

Kolozsvárról Budapestre a lovakkal együtt mi is vasúton érkeztünk, erre az útra azonban egyáltalán nem emlékszem. Innen mi nagymamával a Nemzeti Bank teherautójával Csesznekre utaztunk. Itt még együtt voltunk az unokatestvéreimmel, a 7 éves Jánossal és 6 éves Erzsébettel. A legközelebbi emlékképem **Kisbér** (itt már csak nagyanyámmal és anyámmal voltam, unokatestvéreimék Csesznekről Budapestre utaztak).

Kisbér, 1980–1989 Forrás: képeslap

Kisbéren néhány hétig laktunk az igen szép méntelepen, amelyet egy gyönyörű park övezett és ahol mi a méntelepre a mindenhol lovakkal, ménesekkel érkező családok gyerekeivel háborúsdít játszottunk. Nagyon büszke voltam, mert bár még csak 6 éves voltam, de bevettem a csapatba. Még most is az orromban érzem az őszi lomb fanyag szagát. Ha ezt az illatot összel megérezem – Proust süteményes emlékékéhez hasonlóan – mindig Kisbér jut eszembe. Előttém vannak a hatalmas fák és a lovak „lakásai”. Ott t.i. egy-egy értékes lónak külön „lakosztálya” volt, amit valójában nem lehetett istállónak nevezni, bár emlékeim szerint szőlő-istállóknak hívták ezeket a ló-rezidenciákat. Még egy lóra méretezett, óriási bőrheverő is volt mindegyik ló-lakásban. Ezek közül a ló-lakások közül némelyik üresen állt, és remek hadiszállásul szolgált nekünk, gyerekeknek. Gyermeki játékháborúmat akkor kellett abbahagynom, amikor egyszer egy délelőtti játék után úgy mentem haza, hogy az összes gombog hiányzott a kabátomról, mert az „ellenfél” leparittyázta. Nagyanyám tehát hazarendelt a „hadszintérről”, és soha többé nem háborúzhattam.

Néhány hét után Kisberről Bábólnára költöttünk, a bábólnai méntelepre. Ez anyámék fiatal házaspárát idézte vissza, ahol gyakran jártak, hiszen a bábólnai méntelep parancsnoka, *Pettkó Szandner Tibor* tábornok apám főnöke volt, és gyakran járt nálunk Komáromban, meg szüleim is sokszor voltak Bábólnán. Ez is nagyon szép hely volt, de nekem azért már akkor honvágyam volt Kisbér után. 1944. december 24-én (vagy 25-én?) a nőket és a gyerekeket autóbusszal a nyugati határra, Magyarakeresztúrra szállították.

Emlékszem, hogy a busz végén egy feldíszített karácsonyfa volt, szaloncukorral, és előttem van, ahogy a fa minden kanyarnál kilengett és picit csilingelt a díszek egymáshoz ütdődése miatt. Magyarakeresztúron *Petriékkel*, a komáromi méntelep állatorvosa családjával, laktunk egy lakásban. Az épületben nagy szobák voltak és a házat egy szép parkszerű kert vette körül, ahol remekül játszottunk a *Petri-gyerekekkel*. Egyszer hárman gyerekek kimentünk az útra, és az út szélén kitért karokkal belefeküdtünk a hóba, és „halottat játszottunk”. Egy motorke-rek-páros katona meglátott bennünket, leugrott a motorjáról és hozzánk rohant. Erre mi sürgősen „feltámadtunk”, felugrottunk és a katona borzasztóan leszidott bennünket. Soha többé nem játszottunk „halottat”. Magyarakeresztúron csak nagyanyám, anyám és a *Petri* gyerekek anyja volt velünk. A férfiak a lovakkal valahol másutt voltak, de hogy hol, azt nem tudom.

Apám már rég nem volt velünk, mert bátyám a marosvásárhelyi katonaiskolával a csehországi Éger városba került, ahonnan apám el akarta hozni, de az iskola parancsnoka (egy marha ezredes) azt mondta, hogy a háborúnak nem sokára vége lesz, a németek győznek (!) és apám a fiát, 15 éves Bálint nevű bátyámat, hagyja csak nyugodtan ott. Ez fatális tévedés volt, a katonaiskola továbbmenekült Németországba (Drezda környékére?), ahol néhány hét múlva szélnek eresztették a fiúkat, mert közben kitört a béke, és a fiúk úgy kerültek haza, ahogy tudtak. Bátyám két barátjával gyalog vágott neki a több száz kilométeres útnak és rengeteg viszontagság után, hol gyalogszerrel, hol kocsin,

hol teherautón utazva, került haza Magyarországra. Mivel tudta, hogy utoljára Magyarakeresztúron laktunk, oda igyekezett. Megállt a falu főterén és ott kérdezősködött felőlünk. Ott tudta meg, hogy mi néhány héttel azelőtt Nyugatra menekültünk. Akkor szegény kiéhezett, agyonfáradt fiú sírva fakadt. A község polgármestere és családja magához vette és csak akkor engedte el nagybátyánkhoz Székesfehérvárra, amikor már kellően feltáplálta és nagybátyánknál biztos helyen tudta. A háborúban, nehéz időkben nagyon sok emberből kibújt a jóság. Ezt a nyugati menekülés, majd a későbbi kitelepítés idején is nagyon gyakran megtapasztaltuk.

Menekülés Nyugatra

Valamikor 1945 koratavaszán, amikor az oroszok már az egész Alföldet és a fél Dunántúlt elfoglalták, egy reggel rengeteg lóval, szekérral, két hintóval nekivágtunk a nyugati határnak. Az induláskor az állatok takarmányával feltornyozott egyik szekér elé fogott két ló megbokrosodott, és a szénabálák tetejéről az állatorvos felesége, a *Petri-gyerekek* édesanyja, egy nagyon csinos fiatalasszony, olyan szerencsétlenül esett le, hogy az egyik lábán átment a kocsikereke, és szegény asszony a lábán nyílt törést szenvedett. Visszavitték a házba, ahol laktunk, feltették egy asztalra és láttam, amint húzták-vonták a lábát, szegény iszonyú kínokat állt ki. Nem volt a közelben orvos, egy katonai szanitéc rakta két sín közé, amit valami deszkaajtóból fűrészelt ki. Hát így indultunk neki a menekülésnek Nyugatra. Baba néni elhelyezték matracokon az egyik hintóba, a gyerekei pedig velünk voltak egy szekéren. Anyám

mint önkéntes ápolónő gondozta őt. Én naponta többször felkerestem, mert ő ott feküdt a hintóba és ráért, én meg kértem, hogy olvasson nekem valami mesekönyvből. Már evett a fene, hogy tudjak én is olvasni, hiszen én már majd két hónapig jártam iskolába Kőröspatakon 1944 szeptemberében és október elején, de tekintve, hogy addig csak az „f”-betűig jutottunk, már nagyon szerettem volna megtudni, hogy hogyan is áll a dolog a többi betűvel. Baba néni látva ezt, elkezdett tanítani olvasni. Mire az ausztriai Spittal városba értünk, megtanultam olvasni. Ez jó is volt, mert Baba néni ott kórházba került, ahol rendbetették a lábát, amennyire lehetett, de egész életére sánta maradt. A gyerekei vele maradtak, mi meg továbbmentünk.

Az ausztriai menekülésről élesen exponált képek maradtak meg az emlékezetemben. Például amikor a **Semmeringen** át meneteltünk. Húsvét körül volt. Fent a hegyekben hó, a semmeringi szepentín tele menekülő kocsikkal, lovakkal, részben a velünk egy truppban menekülő ménesekkel (t.i. még Magyarországon csatlakoztak hozzánk, azaz a bábólnai, kisbéri és egyéb állami ménesekhez, magánménesek is, pld. a *Nádasdy* grófok ménese (?), és más nagyobb ménesek). Ülünk a szekéren anyám, nagyanyám, az Árpád nevű legény hajt. Árpád apám legénye volt és apám még mielőtt a bátyámért ment Csehországba, rábízott minket, hogy helyette legyen mellettünk egy férfi a menekülés alatt. Ez az egyszerű fiatal parasztfiú olyan tökéletes hűséggel és megbízhatósággal állt helyt végig, egészen addig, amíg apám majd fél év múlva rántkalált Bajorországban, hogy ma is csak szeretettel és hálával tudok rágondolni.

Tehát Semmering. Havas szerpentin, (állítólag egy lovas kocsi le is zuhant lovastól kocsistól, de ezt nem láttam.) Amit viszont saját szememmel láttam és ami élesen az emlékezetemben maradt, az a jelenet, amikor felérve a szerpentin tetejére, megállunk egy sík platón, anyám nagyanyámmal beszélget. Arra leszünk figyelmesek, hogy a mi menetirányunkkal szemben emberek nagy csoportja jön, német katonák hajtják őket. Egyszer csak néhány csontsovány férfi a szekerekhez jön, az egyik azt mondja: „Halljuk, hogy magyarul beszélnek, mi is magyarok vagyunk. Nem tudnának valami ennivalót adni?” Anyám azonnal feláll és elkezd egy kenyeret szelni és adja le a kenyérszeleteket az addigra megszaprodó csontsovány kezekbe. Alig oszt szét néhány szelet kenyeret, amikor egy német katona rászagezi a fegyverét és németül rákiált: „Azonnal hagyja abba, különben lelövöm!” Anyám tovább akarja szelni a kenyeret, mire nagymama magyarul mondja: „Te, hagyd abba, mert ez tényleg lelő!” Anyám ijedten abbahagyja, a katona szétüt a szekerek körül összegyűlt csontvázak között. Van, aki elesik. A többiek elvánszorognak. Mi továbbmegyünk. Kérem nagymamát, hogy kik voltak ezek? „Zsidók”. Ekkor hallok először ezt a szót. „Azok kik?” „Ezek magyarok voltak.” Nem értettem az egészet, de addigra már annyi mindent nem értettem, az egész háborút, a menekülést, az otthontalanságot, az egész kibillent helyzetet, hogy nem kérdeztem tovább.

Estére leérkeztünk a Semmering másik oldalára egy havas völgybe. Ott egy parasztházba kvártélyoztak be minket a katonák. Akkor láttam először „Wohnküche”-t, vagyis lakókonyhát.

Nagyon barátságosan volt berendezve, kaptunk valami meleg teát is. Ennivalónk volt, mert Magyarkeresztúrról egy frissen vágott s feldolgozott disznóval menekültünk, amiből még volt ennivalónk. Bár a zsírt a belesütött hússal együtt útközben a németek elzabrálták, a szalonnát és töpörtyűt azonban meghagyták. Hogy honnan volt kenyerünk, azt nem tudom. Árpád nagyon ügyes székely legény volt, ő valahogy mindig szerzett valahonnan. Este úgy feküdtünk le, hogy minden havas volt, reggelre meg arra ébredtünk, hogy a vékony hó eltűnt a völgyben és valami tündérmeszeszerű virágos rét tárult a szemünk elé, a völgy végében a hegyek persze havasak voltak. Még ma is a szemem előtt van ez a kép. Néhány nap múlva onnan továbbmentünk, s **Wimsbach** falu mellett, egy óriási nagy réten állították fel a katonák körben a nagy, préselt szénabálából épített kunyhóinkat. Valami kis tetőt ácsoltak mindegyik házikó fölé. (Honnan vették a fát? Fogalmam sincs). A tetőre kátránypapírt ragasztottak (ezt is honnan szerezhették?), a berendezés szintén a kb. 40x40x80 cm nagyságú, téglalapalakú szénabálából állt: körben díványszerűen egymás mellé rakva. Miután mi hárman voltunk, mindnyájunknak jutott egy-egy „ágy”, a negyedik oldalon volt a bejárat. Valami ajtószzerű deszkára emlékszem. Árpád a mi kunyhónk mellé csinált magának egy kicsi, kutyaólszerű „házat”, szintén szénabálából, ahova éjszakára épp hogy csak be tudott bújni. Itt laktunk vagy 8 hétig. Mint valami filmkocka megmaradt bennem a kép, ahogy nagymama fekszik a szénaágyon és a hasán egy lavór van, abba csöpög, majd vékony sugárban folyik a széna-házunk kátránypapírral jól-rosszul lefedett

tetejére zúduló eső. Wimsbach mégis gyerekéletem legszebb emlékei közé tartozik. Rengeteget játszottunk. Nádasy Ferikével, meg a többi földbirtokos és katona gyerekekkel. Kimentünk a közelben felhagyott amerikai lőtérre, letéptük a kifeszített vásznakat, amire korábban az amerikaiak lögyakorlás közben lődöztek, és zsákmányként hazahoztuk. Nagymama valami színes fonalakkal (honnan volt neki?) bestoppolta a lyukakat és évekig az volt az asztalterítónk. Nagyon büszke voltam, hogy 6 éves koromban már hozzájárultam a háztartáshoz. Napközben néha anyámmal elmentünk valamilyen ehető növényt szedni a rétre, amit vízben megfőztünk. Addigra t.i. már elfogyott az élelmiszerünk és bizony éhezünk. Közben megjöttek a felszabadító amerikaiak, minket egy gabonarakárba tereltek, felnőtteket, gyerekeket egyaránt. Mindenki feltartotta a kezét, megadtuk magunkat, hiszen magyarok lévén, ellenségek voltunk. Emlékszem, hogy volt az amerikai katonák között egy nagyon fekete néger is. Én addig soha sem láttam még négert, csak egyszer egy gyerekjáték katalógusban egy néger babát. A katonák nagyon barátságosak voltak a gyerekekkel és hívtak magukhoz, hogy menjünk közelebb. Senki sem mert odamenni, persze én sem. Anyám halkan mondta: „menj oda hozzá, nem bánt.” Erre odamentem a fiatal, hosszúra nőtt néger katonához, az megfogott, leült és az ölébe vett. Csokoládéval kínált. Ezt látva a többi gyerek is odamerészkedett és a katonák igen kedvesen kínálgták, ölükebe vették a gyerekeket. Megnőtt az ázsióm a gyerekek előtt, mert elsőnek merészkedtem a négerhez. Ez is egy nagyon élesen emlékezetemben maradt kép. Ott voltak a *Bárczay*-fiúk is, akik már 15–16

évesek lehettek és nagyon imponáltak nekünk, gyerekeknek. Mindenesetre jó sok gyerek volt és emlékszem, hogy nagyon izgalmas játékokat játszottunk. Később hallottam, hogy édesanyám, aki lánykorában művészettörténetet tanult, összegyűjtötte a telepen a kamaszokat, többek között ezeket a *Bárczay*-fiúkat is, és hogy ne teljen feleslegesen az idő és a fiatalok tanuljanak valamit, a főbb európai stílusjegyeket magyarázta nekik. Egyikőjük (Gulu) évtizedekkel később mesélte, hogy ott tanult meg különbséget tenni a gótika és a barokk között.

Még mindig nem tudtuk, hogy mi történt apámmal. Egy napon *Fejes Béla*, a táborparancsnok, hívatta anyámat, hogy azonnal jöjjön az „irodába” (szintén szénabálából összetakolt kalyiba). Anyám azt hitte, hogy valami baleset történt és őt mint ápolónót hivatják. Amint belép az irodába, hát látja, hogy ott áll apám. Óriási öröm. Apám egy amerikai dzsipel, egy amerikai sofőrrel és egy a németországi amerikai megszálló csapatok legfőbb parancsnokai (Putch és Patten?) által aláírt papírral érkezett, amelyben engedélyt kapott arra, hogy a magyar állami lovakat összeírja és később Magyarországra hazaszállíttassa. A bajorországi keresései közben talált ránk (persze főleg minket keresett, gondolom még a lovaknál is fontosabbak voltunk neki.) Rengeteg amerikai katonai „breakfast”, „dinner” és „supper” csomaggal érkezett, amire mi kiéhezve rávetettük magunkat és persze nagyon beteges lettünk. De hamar kihevertük a dolgot és emlékszem a nagy boldogságra, hogy végre megint együtt vagyunk. Hogy a bátyámmal mi történt, merre jár, ekkor még nem tudtuk. (folytatjuk)

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje. A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) 1%-át erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

A Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1%-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

23 éve működő egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás örökségünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon kulturális egyesületünkre, ezáltal önmagára is! Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsuk, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kulturáját, örmény katolikus hitéletét megőrizzük, átadjuk gyermekeinknek és unokáinknak, az utókorunk. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor a NAV által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tenni szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma: 18085590-1-41

A kedvezményezett neve: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik 1%-kal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma: 0011, és részegyháza a történelmi örménység örmény szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A magyarörmény tudástár tartalmából – 4. rész

Tanulmányok, cikkek:

Garda Dezső: A gyergyószentmiklósi örményekről a letelepedéstől a 19. sz. közepéig (ea.)

Kovács Bálint: Örmények Erdélyben (A 17. századi betelepüléstől a 20. sz-ig) (tanulmány)

Sasvári László: Velence örmény emlékei – Speciális örmény útikalauz (cikk)

Merza Gyula: Az örmény betelepülés története Magyarországon (tanulmány)

Nyéki Tamás – Tóth K. József: Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői (tanulmány)

Zsigmond Benedek: Örmény rítus és örmény mise (előadás)

Pál Judit: A betelepüléstől a beilleszkedésig – Az erdélyi örmények (tanulmány)

TARTALOM

Kerubénekek – <i>dr. Sasvári László</i>	1
Magyarörmények – <i>Alexa Károly</i>	2
Évadkezdő klub nagy sikerrel – <i>M</i>	5
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és örmény önkormányzatai 20 éve – 1001 mosolygós örmény arc – <i>dr. Issekutz Sarolta</i>	7
Gondolatok, gondok a Magyarörmény Tudástár tervezés és megvalósítás során – <i>Balogh Jenő</i>	9
Az ismeretlen Görgei – a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán jártunk – <i>Pagonyi Judit</i>	11
Azbék – <i>Bálintné Kovács Júlia</i>	12
Bohém helyek, nyugalmas szanatóriumok, budai emlékek Ady Endre halálának centenáriuma – <i>V.Zs.</i>	14
KIÁLLÍTÁS – Ady Endre halálának századik évfordulójára – <i>Tóth Ida</i>	16
Magyar zeneszerző, zenepedagógus, főreáliskolai igazgató-tanár – <i>Hegedüs Annamária</i>	17
Szenkovits Marci mókái, avagy egy furfangos örmény kalandozásai Erdélyben – <i>FÖÖ</i>	20
A magyarörmény-tudástár tartalmából – 1. rész	22
Keresztre feszítve, kardélre hányva (részletek) – <i>Bereczki Fodor Enikő</i>	23
Franciaországban bevezetik az örmény népirtás emléknapját	24
Hangverseny és bemutató az Orlay utcában – <i>B</i>	25
A magyarörmény tudástár tartalmából – 2. rész	26
Nagy erőt jelenthetne a család – <i>Körmendi Lajos</i>	27
Kedves Olvasóink!	28
Hazajön, de nincs itthon – Részletek – <i>Bedő Zoltán</i>	28
A magyarörmény tudástár tartalmából – 3. rész	29
Programajánló – Meghívók	30
Kiállítások, Egység és sokszínűség	31
Meghívók	32
Nyolcvan éve szentelték püspökké Márton Áront	33
Minden nap álmodom egy mesét, Beszélgetések a barátságról Gross Arnolddal – <i>Urbán Beatrice</i>	35
A Házasság hete – <i>Bálintné Kovács Júlia</i>	39
Karácsony Ernő kiállítás megnyitóján	40
Asociația In Memoriam Jakobovits Miklós Társaság	42
Idén is az identitás ápolása a fő cél – <i>Kertész László</i>	43
Pepi, Pali meg a harmonika Ördöge – <i>Várady Mária</i>	44
Elűztük a telet! Együtt bálozott a budapesti közösség	47
Kicsi, furcsa életem – I. rész – <i>Gyertyánffy Ágnes</i>	50
1%	58
A magyarörmény tudástár tartalmából – 4. rész	58

A www.magyarormenytudastar.hu nyitólapja

Győződjön meg róla, mennyi mindent találhat a honlapon a magyarörmény kultúráról. Jelenleg 10 könyv, 10 tanulmány, 10 örmény származású hírességünk bemutatása és 3 kiállítás anyaga tekinthető meg. És a tartalom folyamatosan bővülni fog. Ismerje meg a magyarörmény kultúránkat! Érdemes. *(Szerkesztőség)*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: 06(1) 201-1011

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kéthavonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

Fővárosi Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: CE/13136-3/2017

Felelős főszerkesztő és kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel./Fax: (1) 201-1011

Lapzárta: április 23.

Tördelés: Bauer Csilla

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.